

Historisch overzicht van de parochie Sint-Martinus te Weert en van het kerkelijk leven binnen deze parochie

door Cor Tubée

Inleiding

In november 1997 verscheen de inventaris van het archief van de parochie Sint-Martinus te Weert, die vooraf werd gegaan door een historisch overzicht van de parochie. Dit overzicht wordt hieronder in aangepaste vorm weergegeven en beoogt een beknopt overzicht in chronologische vorm te geven van de parochie en het kerkelijk leven daarbinnen door de eeuwen heen. Hopelijk zal dit artikel een aanzet geven voor meer detailonderzoek en publicaties.

De periode tot de Hervorming

Het is niet bekend wanneer de St.-Martinuskerk te Weert gesticht is en wanneer in Weert een parochie werd opgericht. Op grond van haar wijding aan de H. Martinus wordt aangenomen dat de stichting rond het jaar 800 moet hebben plaatsgevonden. Het is evenwel niet uitgesloten dat de wijding aan deze heilige en dus de stichting al veel eerder hebben plaatsgehad¹.

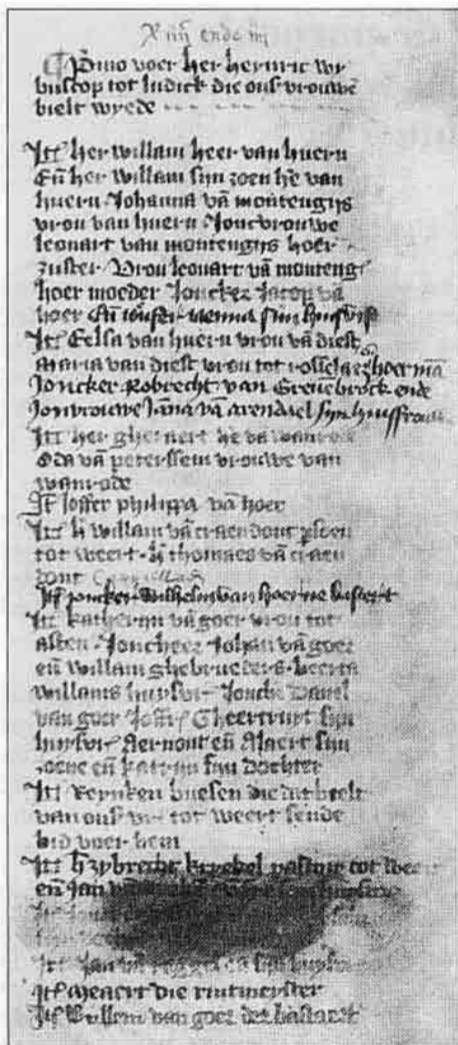
Weert en zijn kerk worden voor het eerst genoemd in een charter uit 1062, dat evenwel niet betrouwbaar is en van diverse zijden als een vervalsing wordt aangemerkt, ook wat betreft de datering. De vervalsing zou volgens de ene visie aan het einde van de elfde eeuw, en volgens de andere visie rond 1160 gedateerd moeten worden. Overigens wordt in een pauselijke bevestiging uit 1139 van de bezittingen van het kapittel van St.-Servaas te Maastricht Weert met kerk vermeld².

Over de Weertse kerk in de eerste eeuwen van haar bestaan is weinig bekend. In een proces, in 1295 gevoerd tussen het kapittel en de heer van Horn, beweerde het kapittel dat het vergevingsrecht van de pastorie bij het kapittel berustte³. In de scheidsrechterlijke uitspraak van 19 december 1306 inzake het geschil tussen het kapittel en de heer van Horn over hun bezittingen te Weert, werd onder meer bepaald dat beide partijen de helft van de tienden, zowel grote, kleine als novale kregen toegewezen, daarbij niet meegerekend het aandeel van de pastoor. Verder zouden het kapittel en de heer om beurten het collatie- of patronaatsrecht uitoefenen, dit is het recht de pastoor te benoemen voor te dragen. Uit de uitspraak blijkt dat kapittel en heer dit recht voorheen ook al om de beurt uitgeoefend hadden en dat de laatste pastoor door de heer te benoemen was voorgedragen⁴.

Blijkens een opschrift op één der klokken, die thans nog in de toren hangen, is deze gegoten in 1376. De klok, die in 1692 gesmolten en opnieuw gegoten werd, weegt 1900 kilo⁵.

In 1400 was er in de kerk, die superior genoemd werd, een altaar van de H. Joannes Baptista, een altaar van de H. Nicolaas, een altaar van O.L. Vrouw en een altaar van de H. Cyprianus. In de parochie lag een St.-Rumolduskapel⁶.

In 1404 werd een broederschap van O.L. Vrouw opgericht, zoals het oudste archiefstuk

Begin van de ledenlijst van de Broederschap van O.L. Vrouw, aangelegd in 1404 (Archief parochie St. Martinus, inv.nr. 116).

over naar de regel van Windesheim. In 1525 werd met de bouw van een kerk begonnen, die op 20 april 1539 door de Luikse wijbisschop Gideon van der Gracht gewijd werd¹⁰.

De huidige St.-Martinuskerk is gebouwd op de plaats van een vroegere kerk. In 1456 werd een nieuw koor aan het schip van deze oudere kerk gebouwd. Het betreft hier de absiden en de drie meest oostelijke traveeën van de kerk. In 1500 werd het oude schip afgebroken en startte men met de bouw van de huidige drie schepen, die in twee fasen werd uitgevoerd. Nieuwbouw was noodzakelijk geworden vanwege de slechte toestand waarin de kerk verkeerde als gevolg van het slechte onderhoud door het kapittel. In 1512 werd de nieuwe kerk gewijd. De oude toren werd in 1529 afgebroken, waarna men met de bouw van een nieuwe toren kon beginnen, die tot 1887 onveranderd gebleven is¹¹.

van de parochie St.-Martinus vermeldt. Uit de oprichtingsakte blijkt dat de parochie toen een 'persoen' had, ook curatus sine cura of erfpastoor genoemd, die de zielzorg liet uitoefenen door een priester, vicarius perpetuus genoemd, die daarvoor een deel van de inkomsten der pastorie genoot⁷.

Reeds in het midden van de vijftiende eeuw werd in Weert O.L. Vrouw vereerd en was er al sprake van een O.L. Vrouwe van Weert. In 1450 namelijk offerde Johan van der Sluysen, die samen met zijn leenheer, heer Jacob I van Horn, op pelgrimstocht naar het Heilige Land vertrok, zijn harnas aan O.L. Vrouwe van Weert. Het harnas werd in het O.L. Vrouwekoor gehangen, en toen Johan een jaar later terugkeerde, loste hij zijn harnas met twee Rijnse guldens weer in⁸. Uit de oudste burgemeestersrekening van Weert van 1483 blijkt dat in Weert op de zondag na Pinksteren in een processie het beeld van O.L. Vrouw werd rondgedragen⁹.

Aan de Maasstraat lag het klooster der Wittevrouwen of Kanunnikessen van de H. Augustinus met de naam Maria-Wijngaard. In de eerste helft der vijftiende eeuw woonden daar drie vrome maagden, die een congregatie van de derde regel van de H. Franciscus vormden. In 1442 stond de bisschop van Luik de bouw van een kapel toe. De zusters verklaarden in 1446 dat maximaal zestig religieuzen in het convent toegelaten zouden worden. In 1460 namen de zusters het kleed van de orde van de H. Augustinus aan en gingen

Bij de bul 'Pia Deo' van 2 juni 1461 gaf paus Pius II aan Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, opdracht om aan graaf Jacob I verlof te verlenen om in Weert een klooster met kerk voor de Minderbroeders te stichten. Op 30 oktober gaf de bisschop de vereiste volmacht en reeds op 1 november werd het huis De Aldenborch door Jacob I aan de Minderbroeders overgedragen en konden zij de hun aangewezen plaats betrekken. In 1461-1462 werd vermoedelijk slechts een kleine kerk ingericht, die op 30 mei 1462 tegelijk met het kerkhof door Judocus Borre, bisschop van Hiëropolis en wijbisschop van Utrecht, werd geconsacreerd. De kerk was toegewijd aan de H. Hiëronymus, het hoofdaltaar aan O.L. Vrouw, het altaar aan de zuidzijde aan de H.H. Franciscus, Antonius, Ludovicus, Bernardus en Clara, en dat aan de noordzijde aan de H.H. Catharina, Barbara, Cecilia en Agnes. Bij die gelegenheid schonk Jacob I ook nog een stuk grond met twee vijvers buiten de grachten ter vergroting van de tuin. Op 9 maart 1489 kregen de Minderbroeders wederom een stuk grond, in dit geval van graaf Jacob II, ter vergroting van het kloosterterrein en met name het kerkhof. Op 8 september 1512 verleenden Jacob III en zijn vrouw Margareta van Croy toestemming voor het vergroten der kerk. In 1526 werd de vergrote kerk, die zes altaren telde, geconsacreerd¹².

Prentje van O.L. Vrouw van Weert.

In het goedenisboek van het jaar 1483 worden de kapellen van St.-Barbara te Tungalroy en van St.-Matthijs buiten de Maaspoort vermeld, in dat van 1485 de St.-Odakapel te Boshoven en in dat van 1501 de St.-Theuniskapel te Altweert¹³.

In 1503 stichtte Christianus Gijbels in de St.-Martinuskerk een officie ter ere van het H. Graf en de H. Maria Magdalena¹⁴.

Het stadsbestuur en de graaf van Horn vestigden in 1509 met toestemming van de bisschop van Luik een klooster van de Brood- of Cellezusters, ook zwarte zusters genoemd, op de Biest. Zij leefden volgens de regel van de derde orde van de H. Augustinus en hielden zich vooral bezig met de verzorging van zieken. In 1609 werd het klooster opgeheven en samengevoegd met dat der Cellezusters in Roermond¹⁵.

In de beneficiënlijsten van het landdekenaat Eyck wordt in 1523 een altaar van de H. Geest in de kerk vermeld, in het goedenisboek van 1525 een kapel van St.-Cornelius te Swartbroek en in dat van 1528 een St.-Sebastianuskapel te Laar¹⁶.

De kerktoeren vóór de verhoging van 1887-1889 (Lithografie van Jos Smeets, 1897).

Op 24 februari 1534 hernieuwden graaf Jan van Horn en het kapittel van St.-Servaas de overeenkomst, tussen hun voorgangers in 1306 gesloten, waarbij bepaald was dat zij om beurten de pastorie in Weert zouden vergeven¹⁷. Overigens was in de vijftiende eeuw onder bepaalde voorwaarden aan de faculteit der Artes van de universiteit van Leuven een benoemingsrecht ten aanzien van in de Nederlanden opvallende geestelijke ambten toegekend. Was de gewone benoemingsgerechtigde een natuurlijk persoon, dan kon dit recht eenmaal tijdens diens ambtstermijn, was het een rechtspersoon dan eenmaal in de tien jaar worden uitgeoefend.

Twee gevallen zijn bekend dat de faculteit van Leuven van dit recht in Weert gebruik heeft gemaakt of willen maken. In 1670 werd het pastoorsambt betwist tussen Joannes Bormans, die van de zijde van de faculteit genomineerd was, en Conrardus Wynants, die door het kapittel van St.-Servaas naar voren was geschoven.

In 1726 werd door het hof van Gelre uitspraak gedaan in een geschil tussen de faculteit en het kapittel over de pastoorsbenoeming, waarna de kandidaat van de faculteit, Petrus Gulielmus Bogaerts, benoemd werd¹⁸.

Van de Hervorming tot de Franse tijd

De nieuwe opvattingen op godsdienstig gebied vonden in de zestiende eeuw allengs ook ingang in Weert. Reeds in 1530 had de priester Henrick Belen in zijn testament bepaald dat de rente met betrekking tot een gesticht jaargetijde aan de tafel van de H. Geest zou komen, indien de godsdienst in de kerk door ketterij of anderszins belemmerd zou worden¹⁹. In 1531 stonden aan de protestantse universiteit van Marburg twee Weertenaren als student ingeschreven²⁰, en in het begin van de dertiger jaren kwam de afvallige priester Cornelis van Koudekerke op verzoek van een aantal Weerter handelaars naar Weert om daar te preken. De eerste Weerter pastoor die van ketterij werd verdacht, was Hendrik van Wesssem. In 1547 stelden twee Luikse inquisiteurs en de prior van het Maastrichtse Dominicanenklooster in Weert een onderzoek in naar de pastoor, die in november 1548 uit zijn ambt werd gezet²¹.

Het is niet bekend wanneer de St.-Martinuskerk voor het eerst een orgel kreeg, maar in 1555 wordt een zekere Leen als organist vermeld²².

In 1559 was Leonardus Panhusius of van Oeteren pastoor, die eveneens de nieuwe leer aanhing, een groot deel van zijn pastorale plichten verzuimde, urenlang preekte en geen mis las. Daar hij bij de bisschop van Luik wegens ketterij was aangeklaagd, werd op 19 mei in Weert een onderzoek ingesteld naar zijn rechtgelovigheid, met het gevolg dat hij uit de stad weggezonden werd. Op hem volgde als pastoor Thomas van Sprankhuysen, geboren te Thorn. Hij bleef aanvankelijk de katholieke godsdienst trouw, doch toen in 1566 de nieuwe leer door de begunstiging van de lutherse Anna van Egmond, de moeder van de graaf van Horn, en van de calvinistische Walburgis van Nieuwenaer, zijn echtgenote, meer en meer veld won, ging ook deze pastoor tot de nieuwe leer over, trad in het huwelijk en bleef predikant in Weert.

Op 27 augustus 1566 nam in Weert de beeldenstorm een aanvang in het Minderbroedersklooster op de Biest, waar de paters verjaagd werden. De roerende goederen en levensmiddelen, die in het klooster waren aangetroffen, werden in het openbaar verkocht en de opbrengst kwam ten goede aan de armen der stad. Het klooster zelf en de bijbehorende gebouwen en landerijen werden door Anna van Egmond in beslag genomen. Niet alleen Anna van Egmond en Walburgis van Nieuwenaer waren op de hand van de calvinisten, ook een deel van de magistraat heeft het calvinisme actief bevorderd. Zo werd bijvoorbeeld schout Derick van Haeren vervangen, toen de katholieken weer de overhand kregen, en burgemeester Joseph Cooten, die predikanten herbergde, stelde met drie anderen een officiële verklaring van afzwering van het katholieke geloof op, die aan de Weertenaren ter ondertekening werd voorgelegd. Van slechts vijf Weertenaren is bekend dat zij deze verklaring ondertekenden. Mogelijk ging voor veel pas bekeerde calvinisten een officiële afzwering te ver²³. Sympathie van de kant van de magistraat voor het calvinisme blijkt ook uit de ambtseiden die leden van de magistraat en personen in dienst van de gemeente moesten afleggen. De slottekst van de eedsformule, luidende 'soe mich god help ende zijn heylighen' was veranderd in 'soe mich god help ende zijn heyligh Evangelium'. Later werd het woord 'Evangelium' weer doorgestreept en het woord 'heylighen' compleet gemaakt²⁴.

Op 29 augustus was de kerk van de Witte Nonnen in de Maasstraat aan de beurt, waar de nonnen die tijds gewaarschuwd waren, de belangrijkste kerksieraden in veiligheid hadden kunnen brengen. 's Nachts en de volgende dag werd het interieur van de St.-Martinuskerk vernield. De beeldenstormers hadden alleen de klokken en de preekstoel ontzien, omdat deze hen in de toekomst nog van nut konden zijn. De kerkdiensten werden naar hun zin ingericht en de predikanten preekten tweemaal per dag. Voormalig pastoor Thomas van Sprankhuysen die de leiding had, werd daarbij bijgestaan door verscheidene andere predikanten die zich in Weert hadden gevestigd.

Walburgis van Nieuwenaer, echtgenote van Philips van Montmorency (schilderij in Musée Condé te Chantilly in Frankrijk).

Op 21 december probeerde Thomas van Sprankhuysen op aandringen van de gravin van Horn en haar schoonmoeder ook in Nederweert het nieuwe geloof ingang te doen vinden, doch zonder succes. Ook hernieuwde pogingen mislukten, evenals te Bocholt. Toen Philips van Montmorency, de heer van Weert, rond Kerstmis 1566 in Weert was, gaf hij de pater van de Witte Nonnen opdracht in het klooster de mis te lezen, en ook in het Minderbroedersklooster werd op kerstdag de mis gelezen. In 1567 werd het lezen van missen in het zustersklooster voortgezet. Graaf Philips liet in de parochiekerk drie nieuwe altaren oprichten, die op 25 mei tegelijk met de kerk door de Luikse suffragaanbisschop Gregorius Sylvius werden gewijd, waarbij ook de nieuw benoemde pastoor Petrus Mosanus aanwezig was. Op 9 augustus keerden ook de Minderbroeders naar hun klooster terug. In het voorjaar hadden de ingezetenen 24000 gulden moeten betalen voor het herstel van de kerkgebouwen. Na verzet van de burgers werd dit bedrag met een derde verminderd.

Nadat Philips in 1567 in hechtenis was genomen, her kreeg Anna van Egmond haar vroegere zeggenschap in Weert. De nieuwe pastoor Petrus Mosanus begon calvinistische preken te houden en ook Leonardus van Oeteren hervatte zijn werkzaamheden in Weert. Het optreden van Alva tegen de graaf van Horn had in Weert dus een verslechtering van de positie van de katholieken tot gevolg.

Nadat Philips van Montmorency op 5 juni 1568 te Brussel onthoofd was, vertrokken zijn echtgenote en moeder uit Weert. De stad kwam vast in handen van regeringstroepen en Leonardus van Oeteren werd in 1569 opnieuw door Luikse inquisiteurs onderzocht en schuldig bevonden en weer moest hij Weert verlaten. Waarschijnlijk werd Thomas van Sprankhuysen gelijktijdig met Leonardus van Oeteren uit de regio verdreven²⁵.

Op 12 mei 1559 had paus Paulus IV een nieuwe bisschoppelijke hiërarchie in de Nederlanden gevestigd en werd onder meer het bisdom Roermond gevormd, waaronder ook de parochie St.-Martinus kwam te behoren. Door allerlei omstandigheden kon de eerste bisschop van Roermond, Wilhelmus Lindanus, pas op 11 mei 1569 in Roermond ingehuldigd worden. Op de eerste synode van het bisdom op 24 mei werden er negen dekenaten gevormd, waarvan Weert er één was. De deken werd door de bisschop benoemd uit de pastoors van het dekenaat. Het was dus niet zo dat de pastoor van de St.-Martinusparochie automatisch ook deken was²⁶.

Op 4 maart 1570 kwam bisschop Lindanus op kerkvisitatie naar Weert, waar nog maar weinig katholieken overgebleven waren. Hij wijdde de kapel van de zusters in, alsmede de kerk van de Minderbroeders en de St.-Rumolduskapel buiten de Molenpoort, die alle door de geuzen ontwaard waren. Hij verdreef pastoor Petrus Mosanus en enkele andere geestelijken die het nieuwe geloof aanhingen. Hij sloot de vergaderplaatsen der nieuwgezinden en liet karren vol met 'ketterse' boeken op de Markt verbranden. Degenen die weigerden de sacramenten te ontvangen, werden voor altijd uit de stad verbannen, met achterlating van hun goederen. In 1571 stelde Lindanus een reglement vast voor de magistraat der stad, dat ook voor Nederweert gold en door de hertog van Alva werd goedgekeurd. Hij drong er bij de afgefallen burgers op aan zich met het oude geloof te verzoenen en trachtte de predikanten tot inkeer te brengen²⁷.

Toen Willem van Oranje Weert in augustus 1572 had ingenomen, kwamen ook de calvinisten weer in het stadsbestuur en werd er andermaal gebedenstormd. Het Minderbroedersklooster werd geheel verwoest, doch de kerk bleef goeddeels gespaard. Zij moest het alleen een jaar zonder dak doen. Nog in hetzelfde jaar kwam Weert weer terug in Spaanse handen en werd het klooster deels op kosten van de staat hersteld. In 1573 consacreerde Lindanus de nieuwe altaren in de kerk.

In november 1578 veroverden Staatse troepen onder Hohenlohe Weert, waar het Minderbroedersklooster in brand werd gestoken. Op 13 februari 1579 nam de hertog van Parma Weert weer in, dat nu zeer lange tijd Spaans zou blijven. Het eigenlijke herstel van het klooster werd pas in 1586 ter hand genomen. Op 3 februari 1601 wijdde bisschop Cuyckius kerk en kerkhof opnieuw in en consacreerde een nieuw hoogaltaar en een altaar van Maria en de H. Franciscus²⁸.

In 1579 klaagde bisschop Lindanus bij paus Gregorius XIII dat geestelijken die hij wegens ketterij uit Weert verdreven had, in Thorn onder de kanunniken van het hoogadellijk stift waren opgenomen²⁹.

Toen Lindanus na de herovering van Weert vernam van de treurige toestand waartoe de katholieke godsdienst in Weert vervallen was, richtte hij begin 1580 een brief aan de Weertenaren waarin hij hen aanspoorde om het oude geloof ongeschonden te bewaren. Dit bleek niet veel te baten, want in 1583 moest Lindanus weer persoonlijk in Weert optreden. De bisschop schreef de afvalligen een termijn voor gedurende welke zij zich door de pastoor in het katholieke geloof zouden laten onderrichten en vermaande hen om zich de sacramenten te laten toedienen.

Op 29 november 1583 begaf Lindanus zich wederom naar Weert waar hij vijf maanden zou blijven. Op 10 december sprak hij over de voornaamsten der halsstarrigen de kerkelijke banvloek uit. De geëxcommuniceerden, zes in getal, waren reeds twaalf jaar eerder verdreven geweest, maar waren weer in Weert teruggekeerd. Zij kregen bovendien een geldboete. Enkelen verhuisden, anderen betaalden de boete en bleven. De leden van de magistratuur wier ideeën verdacht waren, werden vervangen. Op 27 december werden wederom zes inwoners geëxcommuniceerd. Zij werden uit de stad verdreven en hun goederen werden op 5 maart 1584 in beslag genomen. De bisschop gaf de overigen tot Pasen de tijd om zich te bekeren. Op 6 maart wijdde Lindanus het ontheiligde kerkhof en de altaren in de St.-Martinuskerk weer in. De pastoor meldde de bisschop later dat 4160 inwoners aan hun paasplicht hadden voldaan, tegen 1800 het jaar tevoren.

In 1587 werd Lindanus nogmaals gedwongen enkele calvinisten in Weert in de kerkelijke ban te doen. In 1597 begaf zijn opvolger Cuyckius zich ook naar Weert om enige andersdenkenden uit de stad te verdrijven³⁰.

In de periode van 1581 tot circa 1586 verbleven zusters Cisterciënserinnen in de stad, die uit Helmond gevlucht waren toen die plaats door Staatse troepen was ingenomen³¹.

Muitende geünieerde troepen, bestaande uit Italianen, Spanjaarden, Fransen, Walen en andere nationaliteiten, stichtten in 1601 in de kerk twee beneficiëes ter ere van O.L. Vrouw en schonken een zilveren kelk en andere altaarbenodigdheden. De bisschop van Roermond was collator van deze beneficiëes³².

In 1602 werden twee gebarsten klokken hergoten, hetgeen meer dan 300 gulden kostte. Kennelijk is dit niet goed gebeurd, want in 1692 werden drie klokken opnieuw gegoten door Alexis en Josephus Julien uit Maaseik, hetgeen in Weert gebeurde en 300 gulden kostte. Twee van deze in 1692 hergoten klokken hangen nog steeds in de toren. Van de derde zijn geen nadere gegevens bekend. Vermoedelijk is deze vervangen door twee andere³³.

In maart 1604 werd een nieuw hoofdaltaar, dat pastoor Hulselmans in 1603 had gekregen, gerepareerd³⁴.

In 1604 werd in de kloosterkerk van de Minderbroeders de aartsbroederschap van den Koorde van onze H. Vader Franciscus opgericht, die een broederschap voor mannen was. In 1644 ontstond een gelijkgerichte broederschap voor vrouwen, de broederschap

van O.L. Vrouw van de Zeven Smarten genaamd. Vijf jaar later schonk de bekende Weertenaar Jan van de Croon het Franciscusaltaar in de kloosterkerk³⁵.

Bij beschikkingen van bisschop Jacobus a Castro van 22 en 26 april 1616 werden in de St.-Martinuskerk twee kapelanieën opgericht, waaraan zielzorg was verbonden. Omdat tot dan toe alleen de pastoor in de uitgestrekte parochie met de zielzorg was belast, had hij de bisschop gevraagd om de aanstelling van twee kapelaans en voorgesteld om ter voorziening in hun onderhoud enige beneficies, officies of stichtingen in de kerk en in de kapellen binnen de parochie, wier opbrengst alleen onvoldoende was en waarvan hij de vergeving had, te verenigen. Dit verzoek werd door de bisschop ingewilligd.

Voor de eerste kapelanie werden bijeengevoegd het officie van de broederschap van O.L. Vrouw, gesticht op het altaar van de H. Catharina, dat van de H.H. Apostelen Petrus en Paulus op het altaar van de Allerheiligste Drievuldigheid, dat van de H. Antonius, het officie van het altaar ter ere van de H. Jacob en het officie van de H. Ursula, gesticht op het altaar van de H. Nicolaas.

Voor de tweede kapelanie werden samengevoegd het beneficie van de H. Geest en dat van het H. Kruis, alsmede de officies van de kapellen van de H. Cornelius te Swartbroek, de H. Barbara te Tungalroy, de H. Oda te Boshoven en de H.H. Matthias en Antonius buiten de Maaspoort, die tot één beneficie onder de naam van de H. Geest verenigd werden³⁶.

In 1623 verkreeg de Weerter magistraat toestemming van de bisschop om tussen de kerk en de toren een 'vleeshuis' te bouwen, dat destijds overigens niet gerealiseerd werd. Eerst in 1829-1830 werd tegen de zuizijde van de toren een vleeshal gebouwd³⁷.

In het goedenisboek van 1625 wordt voor het eerst de St.-Jobskapel op Leuken vermeld en in dat van 1632 de St.-Luciakapel te Vrakker³⁸.

Op 17 januari 1632 verleende Magdalena van Egmond, vrouwe van Weert, de magistraat toestemming om veertig bunder heidegrond te verkopen ten behoeve van het onderhoud en de reparaties van de St.-Martinuskerk³⁹.

Tengevolge van de retorsieplakkaten werden de Minderbroeders in het begin van januari 1637 wederom opgejaagd en moesten zij een schuilplaats zoeken in de door Spanjaarden bezette stad, totdat zij in 1639 weer in hun klooster konden terugkeren⁴⁰.

In 1638, mogelijk enkele jaren eerder, vestigden de Reguliere Kanunniken zich in Weert en bouwden met toestemming van Magdalena van Egmond een klooster in de Molenstraat. In 1648 namen zij de Latijnse school over. De kloosterkerk waarvan de eerste steen werd gelegd in 1665, werd voltooid in 1691 en ingezegend door Reginaldus Cools, bisschop van Roermond⁴¹. Uit de overeenkomst die de magistraat op 17 augustus 1648 met de prior sloot, blijkt dat één van de schoolmeesters van de Latijnse school met de leiding van het zangkoor van de parochiekerk belast zou worden. In 1786 was nog steeds één van de leraren rector van het kerkkoor⁴².

Toen de Staten-Generaal in mei 1649 een plakkaat hadden uitgevaardigd op grond waarvan in de Meierij van 's-Hertogenbosch geen priesters meer verblijven mochten noch er godsdienstoefeningen verrichten, riepen de Minderbroeders uit Weert op Pinksteren de katholieken van de dorpen, gelegen ten zuiden van Eindhoven en Helmond, op om naar de Booldersdijk op Nederweerts grondgebied te komen, op enkele meters van Staats gebied gelegen, waar gepreekt werd en de mis werd gelezen. Dit

gebeurde voortaan iedere zon- en feestdag en vaak waren er duizend en soms zelfs tweeduizend gelovigen aanwezig.

In 1651 timmerden inwoners van Maarheeze, Soerendonk, Leende, Heeze en andere plaatsen nabij de Grashut op Weerts gebied een kerkje. De bewoners van Leende zijn daar ter kerke gegaan tot 1672, toen ze in Leende een schuurkerk bouwden, die van Maarheeze en Soerendonk tot 1680, toen Maarheeze weer een pastoor kreeg, en die van Heeze tot 1681⁴³.

In 1955 werd op de plaats van deze voormalige grenskerk een monument opgericht ter herinnering aan dit kerkje. Bij de uitvoering van de plannen ter realisering van dit monument waren in 1953 enige restanten van de oude grenskerk gevonden⁴⁴.

In artikel 20 van het reglement van het Cremersgilde uit 1652 staat de bepaling dat de gildemeesters gehouden waren om ten eeuwigen dage op kosten van het gilde twee glazen ramen in de parochiekerk te onderhouden, die door de pastoor aangewezen zouden worden. Pastoor Bisterveldt tekende op 3 januari 1711 aan, dat deze aanwijzing nimmer door zijn voorgangers was geschied en dat hij aanwees het raam naast het St.-Antoniusaltaar en het raam naast het St.-Nicolaasaltaar, die op dat moment nog in goede staat verkeerden en geen reparatie behoeften⁴⁵.

In 1652 werd achter het hoogaltaar van de kerk der Minderbroeders een Portiunculakapel gebouwd. Het altaar in deze kapel, dat toegewijd was aan O.L. Vrouw ter Engelen, werd op 20 oktober 1653 door de bisschop van Roermond geconsacreerd⁴⁶.

Op 18 november 1653 kreeg de tweede kapelaan opdracht van de bisschop van Roermond om op zon- en feestdagen in de herbouwde St.-Barbarakapel te Tungalroy de mis te celebreren. De inwoners van Tungalroy hadden hierom gevraagd, omdat de afstand tot Weert te groot was en de wegen, vooral in de winter, nauwelijks of niet begaanbaar waren⁴⁷.

In de zeventiende eeuw verkeerde de kerk in een slechte staat en werd ten behoeve van het onderhoud en de reparaties van de kerk de lycop bij verkoop van huizen en erven verhoogd van twee naar drie procent⁴⁸.

In 1662 kwamen enige nonnen uit het klooster van Dommelen naar Weert en vestigden zich aan de Beekstraat, waar zij in 1666 een klooster met kapel betrokken. Deze nonnen leefden aanvankelijk volgens de derde regel van de H. Franciscus, maar in 1692 werden zij ingelijfd bij de congregatie van de Penitenten. Zij hadden onder meer een pensionaat met meisjesscholen voor de kinderen van de stad. Op 18 september 1718 werd een nieuwe kapel ingewijd⁴⁹.

In datzelfde jaar 1662 schonk de uit Weert afkomstige Jan van der Croon, die diver-

Bovenstuk van het door Jan van der Croon geschonken hekwerk.

se belangrijke functies In Bohemen had bekleed, aan de St.-Martinuskerk het hekwerk voor de 15de-eeuwse doopvont. Baron Jan legateerde drie jaar later bovendien een som van 3000 gulden aan de zusters Penitenten⁵⁰.

In 1664 werd een broederschap van de Allerheiligste Drievuldigheid opgericht⁵¹, en in 1684 een broederschap van O.L. Vrouw van Bijstand⁵².

In 1669 bedankten burgemeesters en schepenen de Minderbroeders voor de hulp die zij ten tijde van de heersende pest hadden verleend en in de toekomst in gelijke omstandigheden zeker opnieuw zouden verlenen⁵³.

Aan het verslag van de kerkvisitatie op 17 april 1670 kan het volgende worden ontleend. Het collatie- of patronaatsrecht berust nog steeds om beurten bij het kapittel van St.-Servaas te Maastricht en bij de heer van Weert. De tienden komen toe aan het kapittel, aan de heer en aan de pastoor. De reparaties aan de kerk komen voor wat betreft de drie koren en de zijschepen ten laste van de kerkfabriek, voor wat betreft het middenschip ten laste van het kapittel en de heer, en voor wat betreft de toren ten laste van de gemeente. Het hoogaltaar is geconsacreerd en goed versierd. Tussen het koperen hekwerk valt de schitterende sacristie in het oog, waarin bewaard worden een buitengewone, grote, zilveren en vergulde monstrans, twee schalen voor de communie, drie kelken, twee zilveren monstransen, een houten lijkbaar en relikwieën van verschillende heiligen. De lichter hangt in het hoogkoor en brandt altijd ten laste van de kerk. Er is geen pastoor. Het ambt wordt betwist tussen Joannes Bormans, genomineerd door de faculteit der Artes te Leuven, en Conrardus Wynants, aangesteld door het kapittel van St.-Servaas. Er is ook geen pastorie. Er zijn ongeveer 3000 communicanten, zowel uit de stad als uit de buitenie, en allen hebben met Pasen gecommuniceerd. Enkele personen zijn andersdenkend. De schitterende stenen doopvont met koperen deksel is zeer markant, evenals het hekwerk dat ze afsluit. In de doopkapel staat een kast waarin twee zilveren vaten bewaard worden.

De kerk- en armenmeesters worden aangesteld door de magistraat, en wel voor het leven. De kerkrekening wordt afgehoord door de deken, de pastoor en de magistraat, en de armenrekening door de magistraat⁵⁴.

Twee beneficiëes met zielzorg worden door de pastoor vergeven. De rectoren dragen dagelijks de mis op. Er is verder een beneficië van het altaar van O.L. Vrouw, wiens rector dagelijks de mis moet opdragen en waarvan de bisschop van Roermond de collator is. Dit altaar heeft zijn eigen ornamenten, zilveren ciborie, kelk en zilveren ampullen en een kruis, geschonken door de bisschop van Roermond Castro, met drie beelden aan de voet van het kruis. Er is een officie van de H. Maria Magdalena, dat door de pastoor wordt vergeven. De rector moet eenmaal per week, op een dag naar believen, de mis celebreren.

Catechismusles wordt op zondagen in de parochiekerk gegeven door de Minderbroeders. Er zijn zes broedersschappen van de ambachtsgilden: van het smedenambacht, het timmerambacht, het schoenmakersambacht, het kleermakersambacht, het kremersambacht en het wolambacht.

Het kerkhof is aan alle kanten afgesloten, behalve op de plaatsen waar de toegangspaden liggen. De koster wordt aangesteld door de pastoor, de kerkmeesters en de magistraat. School wordt door diverse personen gehouden, maar de organist is eerste schoolmeester.

Er zijn in de parochie zes kapellen:

- De kapel van St.-Rumoldus. De rector is verplicht eenmaal in de week op een dag ter vrije keuze te celebreren. Patroon is de heer van Weert.

- De kapel van St.-Oda te Boshoven, die behalve vier imperialen geen inkomsten heeft.
 - De kapel van St.-Antonius te Altweert, die voldoende voorzien kan worden uit de inkomsten op de feestdag van St.-Antonius Abt. De rector is verplicht eenmaal per week te celebreren.
 - De kapel van St.-Barbara te Tungelroy. De inkomsten komen uit 3½ bunder akkerland en andere kleine betalingen in geld. De rector is verplicht eenmaal in de week te celebreren.
 - De kapel van St.-Cornelius te Swartbroek, waarin vroeger een mis gebruikelijk was. Maar vanwege de afstand en de geringe inkomsten nemen de kapelmeesters een Minderbroeder, die daar in de vasten de mis opdraagt. Op de feestdag van St.-Cornelius celebreert de tweede kapelaan van Weert de mis.
 - De kapel van St.-Sebastianus te Laar. De rector is verplicht tot één mis per vijftien dagen. De patroon van deze vijf laatste kapellen is de pastoor⁵⁵.
- Uit het rapport blijkt ook dat er toen in de kerk een orgel was. Rond 1700 verrichtte de orgelbouwer Conradt Ruprecht werkzaamheden aan het orgel⁵⁶.

Uit het visitatieverslag van 13 mei 1681 blijkt dat er ongeveer 4000 communicanten zijn⁵⁷. De vervolging van de protestanten in Weert in de tweede helft van de zeventiende eeuw was van dien aard dat ruim dertig lidmaten van de gereformeerde religie uit Weert vertrokken en er uiteindelijk nog maar één gereformeerde familie in Weert overbleef, die in Budel naar de kerk ging⁵⁸.

Op 20 april 1700 kreeg Simon Linssen verlof van de bisschop van Roermond om zich als eremiet op Boshoven te vestigen, mits hij school zou houden⁵⁹.

Tijdens de belegering van het kasteel van Weert door de Staatsen tijdens de Spaanse Successieoorlog in 1702 moesten de Minderbroeders hun klooster verlaten en zetten toen in een huis aan de Hegstraat het kloosterleven tijdelijk voort⁶⁰.

In 1713 vond bij de Reguliere Kanunniken de oprichting plaats van de broederschap der Gelovige Zielen, die in 1805 in de parochiekerk heropgericht werd⁶¹.

Op 3 juli 1715 stichtte Joanna Philippina van Erp, weduwe van graaf Ferdinand van Berlo en op dat moment barones d'Eynatten, in de kerk een beneficie van de H. Drievuldigheid, de H. Maagd en de H. Barbara, dat vergeven zou worden door de bisschop van Roermond⁶². Pastoor Henricus Theodorus Bisterveldt stichtte op 4 september 1721 in de kerk een beneficie ter ere van de H. Anna en de H. Joseph⁶³.

In 1723 werd de oude St.-Antoniuskapel op Altweert afgebroken en werd er een nieuwe kapel gebouwd⁶⁴.

Op aandringen van bisschop Sanguessa van Roermond werd in 1739 in de kerk een barokaltaar geplaatst, vervaardigd door de Antwerpse bouwmeester Kerrics. Op 29 september had de magistraat aan het kerkbestuur verlof verleend om een nieuw altaar te laten maken⁶⁵. De kosten bedroegen 3200 gulden Brabants⁶⁶.

Rond 1750 klaagde pastoor Josephus Janssens bij de magistraat over het feit dat de toren slecht werd onderhouden en dat er stenen vanaf vielen die gevaar voor de omgeving opleverden⁶⁷.

Aan het visitatieverslag van omstreeks 1760 kan in aansluiting op het verslag van 17 april 1670 nog het volgende worden ontleend. De Minderbroeders moeten op zondagen om één uur 's middags in de parochiekerk catechismusles geven. De tweede kapelaan

geeft op zon- en feestdagen catechismusles in de afzonderlijke kapellen. De koster is in 1748 door de pastoor aangesteld. Er zijn vele schoolmeesters. Twee van hen wonen in de school naast het kerkhof, maar hebben geen vaste inkomsten. De beneficiés en officies in de kerk zijn verenigd.

Er liggen in de parochie nu acht kapellen: St.- Cornelius te Swartbroek, St.- Barbara te Tungalroy, St.- Antonius op Altweert, St.- Oda te Boshoven, welke laatste drie verenigd zijn, St.- Sebastianus op Laar, St.- Job te Leuken en St.- Rumoldus buiten de Molenpoort⁶⁸.

In 1763 moesten diverse reparatiewerkzaamheden aan de kerktoeren verricht worden en moest ook het torenuurwerk gerepareerd worden. De werkzaamheden moesten voor Allerheiligen 1764 klaar zijn en kostten ruim f 3000,-. In 1764 werden ook twee nieuwe klokken in de toren gehangen, die op 16 juli werden ingezegend. De grotere, hangende in het koor, werd Martinus genoemd, en de kleinere, hangende in de Mariakapel, kreeg de naam Maria⁶⁹. De klokken werden gegoten te Someren, vermoedelijk bij de gieterij Fritzen, en kostten 357 gulden⁷⁰.

Op 12 oktober 1765 stond Maria Theresia aan de burgemeester toe een som van 4000 gulden op te nemen voor de restauratie van de kerk, mits de lening binnen een jaar werd afgelost⁷¹.

In 1765 werd ook een broederschap van de H. Rozenkrans opgericht⁷².

Op 16 december 1776 kreeg Swartbroek een eigen priester, een vicarius-curatus, die meestal rector werd genoemd. Met ingang van 1 januari 1783 werd ook in Tungalroy een vicarius-curatus benoemd. Dit impliceerde dat in de hulpkapellen van beide gehuchten doopsels toegediend mochten worden⁷³.

In het midden van augustus 1779 begon de rode loop, een besmettelijke ziekte, in Weert en omgeving te woeden, die binnen korte tijd zo toenam dat wegens de menigte zieken en stervenden de pastoor en de kapelaans niet in staat waren allen de sacramenten toe te dienen. De pastoor riep daarop de hulp in van de Minderbroeders, die deze gaarne verleenden. Aan de ziekte, die tot midden november duurde, overleden enkele honderden personen⁷⁴.

De periode 1783-1786 werd gekenmerkt door de vele plakaten, die keizer Jozef II op het gebied van de godsdienst uitvaardigde. Op 17 maart 1783 verordonneerde hij de opheffing van de kloosters van de contemplatieve orden, omdat deze nutteloos zouden zijn. Op 13 april werd het klooster van de Reguliere Kanunniken opgeheven, maar op verzoek van de Weertenaren weer in ere hersteld. Hetzelfde gebeurde met het klooster van de Witte Nonnen⁷⁵. Weert telde op 12 juni 1784 overigens 5583 inwoners, onder wie 103 geestelijken en religieuzen⁷⁶.

Op 26 juni 1784 verscheen een plakkaat waarin bepaald werd dat voortaan geen lijken meer begraven mochten worden in kerken, kapellen of overdekte gebouwen, en dat de kerkhoven niet meer binnen de steden of de kom der gemeenten, maar daarbuiten moesten liggen. Er moest bovendien op het kerkhof een kapel gebouwd worden om de lijken die begraven moesten worden, daarin te plaatsen. Ook moest een lijkwagen aangeschaft worden om de lijken te vervoeren en moest er een doodgraver zijn.

De uitvoering van deze voorschriften werd in handen van de magistraat van de stad gelegd. In Weert lag het parochiële of stadskerkhof rond de St.-Martinuskerk, terwijl bij het Minderbroedersklooster, dus buiten de stad, ook nog een kerkhof lag, waar, zeker na 1600, ook leken begraven werden. Dit waren vooral inwoners van de Biest,

Laar en Leuken, doch ook van Swartbroek, Tungelroy, Boshoven en Hushoven. Zo zijn er van 1700 tot 1755 minstens 200 leken begraven in de paterskerk, en alleen al tussen 1740 en 1755 ruim 200 leken op het paterskerkhof.

De magistraat besloot het paterskerkhof en een groot deel van de tuin van de paters te bestemmen tot gemeenschappelijke begraafplaats voor geheel Weert, omdat op deze wijze aanzienlijke kosten vermeden konden worden. De magistraat besloot echter hier toe zonder toestemming of zelfs voorkennis van de gardiaan van het klooster. De gardiaan, die door een buurtbewoner in kennis was gesteld van dit eigenmachtig beschikken door de gemeente over kloosterterrein, gaf dit onmiddellijk door aan zijn provinciaal te Brussel, die wist te bewerkstelligen dat het plan van de magistraat geen doorgang zou vinden. De magistraat werd daarop verplicht vanaf 2 december 1784 de doden te begraven op het terrein naast de St.-Rumolduskapel buiten de Molenpoort, waar het kerkhof nu nog steeds gelegen is⁷⁷.

Behalve in de kerk en op het kerkhof van de Minderbroeders blijken ook in de kerk en op het kerkhof van de Wittevrouwen aan de Maasstraat personen begraven te zijn, die niet tot de kloosterfamilie behoorden. Toen er in 1779 een geschil was ontstaan tussen de parochie St.-Martinus en het zustersklooster over het begrafenisrecht van niet-kloosterlingen, maakten de zusters een lijst op van alle niet-kloosterlingen die sinds 1548, voor zover hun bekend, in hun kerk of op hun kerkhof ter aarde waren besteld. De lijst telt 43 namen⁷⁸.

Tijdens de Brabantse Revolutie werd in 1790 weer op het oude kerkhof en in de kerk begraven, maar in 1791 werd dit door de nieuwe keizer Leopold verboden.

Een plakkaat van 11 februari 1786 bepaalde dat alle kermissen of kerkwijdingen voortaan op dezelfde dag gehouden moesten worden, en wel op de tweede zondag na Pasen. Niemand mocht de kermis op een andere dag vieren op straffe van een boete van 200 patakons. Het eerste jaar heeft men zich te Weert hieraan gehouden, maar een jaar later keerde de oude kermis weer terug.

Op 8 april 1786 verscheen een verbod tegen broederschappen. Deze moesten afgeschaft worden en vervangen door een Algemene broederschap der werkelijke liefdadigheid, met Christus als patroon en onder toezicht van de Staat. Nog voor de afkondiging van dit verbod schreef de pastoor gauw de kinderen als lid in.

Bij plakkaat van 10 mei 1786 werden de processies geregeld. Behalve op de Kruisdagen zouden maar twee openbare processies gehouden mogen worden, een op Sacramentsdag en de ander op een door de bisschop te bepalen dag. Voor Weert was dit O.L. Vrouw geboorte (8 september). Het eerste jaar hield men zich hieraan, maar een jaar of wat later keerde men tot de oude gewoonten terug.

De pastoors werden gedwongen de plakkatens in het openbaar in de kerk af te kondigen. Bij decreet van 17 september 1785 werden zij gelast alle plakkatens, besluiten, verordeningen enz. 's zondags onder de mis in plaats van de preek af te lezen en op de kerkdeur aan te plakken. Toen pastoor Janssens begin 1787 weigerde een plakkaat inzake scheiden en hertrouwen af te kondigen, werd hij op 2 januari in de uitoefening van zijn ambt geschorst, waarna de bisschop een deservant zond om de parochie waar te nemen. De parochianen zonden daarop een monsterpetitie naar Brussel, waarna op 26 mei het bericht kwam dat de pastoor in zijn ambt hersteld was. Een dag later werd hij feestelijk ingehaald en begon er een feest dat negen dagen zou duren⁷⁹.

Op 14 oktober 1788 gaf de magistraat aan advocaat Costerius opdracht om het kapittel van St.-Servaas te Maastricht voor het hof van Gelre te Roermond te dagen, omdat het als geestelijk tiendenaar verzuimd had de nodige reparaties aan de kerk te verrichten⁸⁰.

In 1790 werd het barokke hoogaltaar van Kerics vervangen door een neoklassiek hoofdaltaar, vervaardigd door de Italianen Moretti en Spinetti. Op 28 juni 1791 kregen

de kerkmeesters toestemming van de magistraat om uit het batig saldo van de laatste rekening betreffende het nieuwe kerkhof een bedrag van 50 Franse kronen te betalen aan Antonio Moretti, als een gedeeltelijke betaling voor het maken van het altaar⁸¹. Het barokke altaar werd verplaatst naar het noordelijke zijkoor en is nu Sacramentsaltaar⁸².

De Franse tijd

Na de inval in de Zuidelijke Nederlanden hadden de Fransen de patronaatsrechten afgeschaft. De keuze der pastoors en dienstdoende geestelijken moest volgens hen voortaan door de vergaderde parochianen geschieden. In Weert is het hiertoe niet gekomen⁸³.

Op 1 september 1796 werd een wet uitgevaardigd die de opheffing van de kloosters beoogde. De bekendwording hiervan had tot gevolg dat men in Weert uit protest vijftien dagen lang processies hield die om negen uur 's avonds begonnen en soms tot twee uur 's nachts duurden. Minderbroeders liepen met een kruisbeeld in de hand over straat, om de zoveel meter op de knieën neervallend en de hemel aanroepend om hun klooster toch te behouden. De prior van de reguliere kanunniken deed door middel van een petitie een beroep op de commissaris van het Directoire-Exécutif om bij de bevoegde autoriteiten te bemiddelen om zodoende dispensatie van de sluiting van het klooster te verkrijgen⁸⁴.

Naar aanleiding van de gebeurtenissen in Weert vaardigde de Centrale administratie van het departement van de Nedermaas op 7 oktober 1796 een besluit uit waarbij alle godsdienstoefeningen in het openbaar, dus buiten de kerk, verboden werden. De geestelijken mochten ook niet meer in kerkelijk gewaad op straat verschijnen en mochten evenmin buiten de woongemeente preken of een plechtigheid verrichten. De godshuizen mochten alleen tussen zonsopgang en -ondergang open zijn en kerkklokken mochten alleen voor de gewone dienst geluid worden. Het doel van deze maatregelen was samenscholingen tegen te gaan⁸⁵.

Op 25 oktober 1796 verscheen te Weert een commissaris, belast met de registratie van de bezittingen van de vier kloosters in de stad. Toen de inventaris opgemaakt was, werden op 16 januari 1797 aan de Minderbroeders en de Witte Nonnen bonnen aangeboden, waarmee zij de tot staatseigendom verklaarde kloosters enz. als persoonlijk eigendom konden terugkopen. Slechts één Minderbroeder en vier nonnen namen ze aan⁸⁶.

Vervolgens liet de commissaris aan de Minderbroeders weten dat zij binnen twintig dagen hun klooster moesten verlaten, anders zou geweld worden gebruikt. In deze periode konden tal van kostbaarheden aan confiscatie onttrokken worden. Begin februari kwam de commissaris met 29 jagers en 9 dragonders naar Weert en verleende uitstel tot 9 februari, op welke dag de paters het klooster moesten verlaten en de gemeenschap

Gewelfschildering in het middenschip.

ontbonden werd. Er bevonden zich op dat moment 26 kloosterlingen in het convent. Enigen zochten onderdak bij vrienden en kennissen, terwijl anderen op verschillende plaatselijke parochiediensten gingen verrichten. Op 23 maart werden de kloostergebouwen voor 15000 livres verkocht aan de ex-recollet van Rekem Antoon Hermans. Weldra werd het klooster verhuurd aan drie burgers, die in werkelijkheid drie van de voorheen verdreven kloosterlingen waren. De kerk was echter regelmatig gesloten. Deze toestand bleef bestaan tot in 1836, toen drie overlevenden uit 1797 op 17 april weer plechtig als Franciscaan geïnstalleerd werden⁸⁷.

Op 10 februari 1797 werden de Witte Nonnen uit hun klooster aan de Maasstraat verdreven, waar op dat moment 25 zusters woonden. Een schriftelijk protest mocht niet baten. Op 14 september 1803 werd het klooster voor 8200 francs verkocht aan zes personen. In 1836 werd de kerk afgebroken. Sinds 1843 worden de kloostergebouwen bewoond door de zusters Birgittinessen⁸⁸.

Op 25 februari werden de bonnen aangeboden aan de Reguliere Kanunniken en de zusters Penitenten, maar niemand wilde ze aannemen. Vervolgens werden de religieuzen van beide kloosters op 20 maart verdreven.

In het klooster van de Reguliere Kanunniken bevonden zich toen elf religieuzen. Het klooster werd opgeheven en het college gesloten. Op 10 mei 1809 werd een gedeelte van het klooster met de kerk voor 1425 francs verkocht aan Marcel Albert Bloemaerts. Op 29 november kocht hij de rest van het klooster voor 750 francs. De kerk en een gedeelte der gebouwen werden afgebroken⁸⁹.

In het klooster van de zusters Penitenten bevonden zich 28 nonnen. Een aantal religieuzen vestigde zich te Oirschot en bouwde daar een klooster dat nog altijd bestaat. Op 4 mei 1803 werd het klooster met de kerk voor 4700 francs verkocht aan Hubert Francois Hermans te Maastricht. Kerk en klooster werden rond 1820 gesloopt⁹⁰.

Overigens moest elk van de vier kloosters negen gulden aan de soldaten betalen, die de religieuzen hadden verdreven.

In Weert werd vervolgens de wet van 7 vendémiaire an IV (29 september 1795) afgekondigd, waarbij aan alle priesters verboden werd enige geestelijke bediening uit te oefenen, vooraleer zij een schriftelijke verklaring hadden afgelegd van getrouwheid aan de Franse Republiek. Noch de pastoor van Weert, noch de kapelaans, beneficianten en religieuzen waren tot tekening van die declaratie te bewegen. Het gevolg van die eenparige weigering was, dat de kerken gesloten en de openbare godsdienstoefeningen geschorst zouden worden. Na het horen van dit bericht stroomde het volk ter kerke om nog de sacramenten te ontvangen. De geestelijken hadden vijf dagen lang de handen vol werk. Op 30 mei 1797 zou de kerkdienst eindigen; de kerksterven en heilige vaten werden in het geheim naar de woningen der priesters gebracht en de kerken gesloten.

Op initiatief van de arts Joannes Eustachius Janssens zetten gedurende de vervolging der priesters twaalf burgers de godsdienstoefeningen voort door het zingen van psalmen, lof en vespers op de tijden, waarop tot dan toe de kerkdiensten hadden plaatsgemaakt. Onder goedkeuring van de pastoor stelden deze burgers een reglement van dertien artikelen vast voor dit 'Borgerkoo'. De leden zullen de leiding der kerkdiensten op zich nemen en de parochianen voorgaan in het zingen der vespers, van het lof of van andere kerkelijke gezangen die de pastoor zal voorschrijven. 's Zondags zullen de leden zo mogelijk in alle kerkdiensten tegenwoordig zijn, gedurende de week zal om de beurt de helft van de leden de kerkdienst helpen verrichten.

Na enkele dagen kwam echter het bericht dat de wet alleen van toepassing was op de priesters die de zielzorg uitoefenden, zodat de overige geestelijken niet tot het afleggen van de declaratie verplicht waren. Daarop werden op 4 juni de kerken weer geopend en hadden de missen en andere diensten plaats als vroeger.

Op 27 juni kwam het bericht dat in Maastricht en omgeving de godsdienstoefeningen weer vrij waren, waarop ook in Weert dienstdoende geestelijken weer in ere hersteld werden.

Op 26 augustus verbood een nieuwe verordening de openbare godsdienstoefening, doch de commissaire du Directoire exécutif liet oogluikend alles zijn oude gang gaan tot in de maand september, toen de vervolging opnieuw uitbrak.

Op 11 september werd de wet op de eed van haat aan het koningschap van 5 september, door de geestelijken te zweren, afgekondigd en op 20 september verspreidde zich in Weert het gerucht dat de wet streng uitgevoerd zou worden. De priesters lazen daarom niet meer in het openbaar de mis en dienden de sacramenten in het geheim toe. In de parochiekerk werd de kerkdienst door de leden van het Borgerkoor op de oude voet hervat en voortgezet tot 17 november, toen zij, de komst van een beëdigde priester vrezende, zolang uit de kerk wegbleven totdat dit gevaar geweken was.

Op 9 januari 1798 ontwierpen zij een nieuw reglement. Zij besloten voortaan, uit vrees voor vervolging, de kerkdienst in de pastorie of een burgerhuis te houden. Enkelens echter scheidden zich van hen af, bleven de kerk bezoeken en verzoenden zich met de regering.

Het zangerskoor had intussen de beste kerksieraden en -meubelen verborgen, de klokken uit de toren gehaald en in de kerk onder de vloer begraven. Eind mei 1798 werden de St.-Martinuskerk en de Minderbroederskerk gesloten, omdat er geen beëdigde priesters waren. Pastoor Janssens, onderpastoor Princen en enkele kloosterlingen werden aangeklaagd de openbare rust te storen, zich tegen de wet verzet te hebben en het volk tegen het gevestigd gezag op te ruïen. Zij werden bij decreet van het Directoire exécutif van 30 juni 1798 tot deportatie veroordeeld en moesten daardoor de vlucht nemen. Pastoor Janssens trok naar Maarheeze, waar hij tot in het jaar 1800 gebleven is. In Maarheeze verrichtten toen de uit Weert gevluchte geestelijken de diensten en een groot gedeelte der Weertse bevolking begaf zich op zon- en feestdagen daarheen. In de loop van 1798 werden nog meer priesters uit het kanton Weert tot deportatie veroordeeld. Zij moesten zich jarenlang schuilhouden of het land ruïmen.

Op 24 juli 1798 legde een leek, die blauwverver van beroep was, de eed af als 'ministre du culte', hetgeen voor het Borgerkoor reden was het zingen te staken. De leden der municipaliteit gingen overigens bij de ministre du culte ter kerke. Volgens de Commissaris van het Uitvoerend Bewind bij de Municipale Administratie van het Kanton Weert had de pastoor zoveel invloed op de bevolking dat de mensen niet naar een kerk wilden gaan waar een beëdigde priester was en er de voorkeur aan gaven enkele mijlen af te leggen naar Staats grondgebied om daar de mis te horen. De twee priesters, die op dat moment de eed hadden afgelegd, wilden geen dienst doen, maar gaven er de voorkeur aan als vredelievende burgers te leven totdat de bevolking om hun bediening kwam vragen. Aangezien de bevolking massaal wegbleef, werd de kerk opnieuw gesloten.

In 1800 echter werden de sleutels van de kerk, die de pastoor had meegenomen, in Maarheeze gehaald en dokter Janssens c.s. hervatten de kerkdiensten. Zij bleven daarmee voortgaan tot 15 augustus 1802, toen de diensten voor het eerst weer door priesters werden hervat.

Deze terugkeer van de priesters was een gevolg van het concordaat, dat op 15 juli 1801 tussen Frankrijk en paus Pius VII was gesloten. De geestelijken die zich aan de nieuwe gang van zaken onderwierpen, mochten nu terugkeren en hun voormalige betrekking innemen totdat er een nieuwe parochieregeling was vastgesteld. Zij die zich niet onder-

wierpen, werden door de politie opgepakt en gestraft. Zo werden in Weert in het begin van 1802 nog enkele minderbroeders vervolgd⁹¹.

Op 12 oktober 1804 werd aan pastoor Marcel Albert Syben en acht kapelaans, die allen uitgeweken waren, amnestie verleend⁹².

Op grond van het op 15 juli 1801 gesloten concordaat werden de oude bisdommen binnen het Franse rijk opgeheven en een jaar later werd een nieuw bisdom Luik opgericht⁹³.

Het concordaat bepaalde, dat de bisschoppen een nieuwe omschrijving van de parochies zouden ontwerpen en hun ontwerp ter goedkeuring aan de regering aanbieden. Napoleon voegde aan het concordaat eigenmachtig nog 77 organieke artikelen toe die onder meer bepaalden dat de bisschoppen voortaan de pastoors zouden benoemen, die evenwel door de eerste consul goedgekeurd moesten worden. De lagere geestelijken werden ingedeeld in kantonpastoors of curés primaires of secondaires die aan het hoofd der kantonplaatsen gesteld werden, en de deservanten die aan het hoofd van de succursalen zouden staan. De kantonpastoor zou, gelijk de voormalige pastoor, onverplaatsbaar zijn en bij de aanvaarding van zijn bediening de eed van gehoorzaamheid aan de regering in handen van de prefect van het departement afleggen. De deservanten echter, die onder toezicht van de kantonpastoor de overige parochies bedienden, zouden door de bisschop verwijderd, overgeplaatst of ontslagen kunnen worden. De pastoors moesten in hun parochie wonen en verblijf houden en waren rechtstreeks afhankelijk van de bisschop. Voor het beheer der fundaties en het onderhoud der kerken werden kerkfabrieken ingesteld. Dit beheer werd bij decreten van 9 september 1805 en 30 december 1809 nader geregeld. De kerkfabriekraad bestond uit elf leden. Negen leden werden benoemd door de prefect en de bisschop, terwijl de pastoor en de burgemeester van rechtswege lid waren van de raad. Deze koos uit zijn midden een uit drie leden bestaand bureau van kerkmeesters. Op 5 april 1812 kwam de kerkfabriekraad nieuwe stijl voor het eerst bij elkaar. Het decreet van 1809 is in het latere bisdom Roermond nog tot 30 december 1876 van kracht geweest. De raad droeg door middel van coöptatie zorg voor de voorziening in vacatures⁹⁴.

Op 22 april 1803 stelden de bisschop van Luik, onder wiens jurisdictie Weert was komen te liggen, en de prefect van het departement van de Nedermaas de indeling van de parochies en succursalen van het kanton Weert vast. Weert werd kantonparochie en telde drie hulpkerken of hulpkapellen, n.l. die van het voormalige Minderbroedersklooster en die te Swartbroek en Tungalroy. De succursalen van het kanton waren: Baexem met de hulpkerk te Leveroy, Heythuysen, Meijel, Nederweert, Roggel en Stramproy⁹⁵.

De periode na de Franse tijd

In 1815 bleek de vloer van de kerk in een dusdanig slechte staat te verkeren, dat vernieuwing dringend noodzakelijk was geworden. De ongelijkheid en vervorming van het plaveisel waren mede een gevolg van de teraardebestellingen die tot 1782 eeuwenlang in de kerk hadden plaatsgevonden. Voor de vernieuwing, die 6000 francs zou gaan kosten, hadden de parochianen al een bedrag van 3000 francs bijeengebracht en zij waren ook bereid hand- en spandiensten te verrichten. In april werd met de uitvoering van het werk gestart⁹⁶.

Bij Koninklijk Besluit van 16 augustus 1824 werd onder meer bepaald, dat voor de bouw van nieuwe kerken of kapellen of de herbouw of verandering van bestaande de koninklijke goedkeuring vereist was. Ook mochten zonder koninklijke goedkeuring

geen nieuwe kerkelijke gemeenten ingesteld worden en mochten geen kunstvoorwerpen uit kerken of kapellen verwijderd worden⁹⁷.

In de periode van 1825 tot 1861 werd een groot aantal broederschappen of genootschappen opgericht: broederschap van het Allerheiligste Hart van Jezus (1825), genootschap tot uitroeiing der godslasteringen en verwensingen (1835), broederschap der Eeuwigdurende Aanbidding (1841), broederschap van O.L. Vrouw van de berg Karmel of van het H. Scapulier (1842), aartsbroederschap van het Allerheiligst en Onbevlekt Hart van Maria (1843), broederschap van de overleden priesters (1850), genootschap van de H. Kindsheid (1857), broederschap der Kevelaerse processie (1860) en de broederschap van de St.-Pieterspenning (1861)⁹⁸.

In 1826 bleek het orgel vele gebreken te vertonen en totaal vervuild te zijn. De kosten van reparaties en schoonmaken werden op 225 gulden geraamd. Ook werd de orgelkast verbreed, hetgeen op 90 gulden werd begroot. De werkzaamheden werden uitgevoerd door orgelmaker Van Dinther uit Tegelen⁹⁹.

Tegen de zin van de leden van het Borgerkoor besloot de kerkfabriekraad op 6 januari 1828 ter verbetering van de kerkzang over te gaan tot reorganisatie van het kerkelijk zangkoor, waarna op 13 april een reglement daarvoor werd vastgesteld. Het koor zou voortaan bestaan uit koorzangers en zogenaamde liefhebbers-zangers en zou onder leiding staan van een priester-voorzanger. De zes koorzangers, die in het gregoriaans geoeffend moesten zijn, moesten onder andere in witte bovenkleding aanwezig zijn bij lijkdiensten, koordagen, processies e.d. Jaarlijks kozen zij uit hun midden een deken. De koorzangers moesten bij voorkeur uit de liefhebbers-zangers gerecruteerd worden. Deze laatste categorie zou uit negen zangers bestaan plus twee zangkoralen, dit zijn kinderen vanaf de leeftijd van zeven jaar zolang zij hun kinderstem behouden. De liefhebbers-zangers en zangkoralen zouden uitsluitend aan moeten treden in missen van de eerste klasse, wanneer zij vereist werden, bij het Te Deum en in de lijkdiensten van de eerste klasse. Pastoor en kerkmeesters benoemden uit de negen zangers een lid tot kapelmeeester of directeur. De vaststelling van het nieuwe reglement had tot gevolg dat de negen resterende leden van het Borgerkoor bedankten als lid. Op 1 juli 1836 werd kapelaan Severijns gemachtigd een broederschap van koorzangers op te richten¹⁰⁰.

Een bisschoppelijke ordonnantie van 6 mei 1833 bepaalde dat de werkzaamheden die tot dusverre aan de curés primaires waren opgedragen, in het vervolg door dekens zouden worden verricht. De kantonpastoor van Weert werd nu deken en vanaf dit moment is de pastoor van de St.-Martinusparochie tevens deken van Weert¹⁰¹.

Op 20 november 1834 gaf de gemeenteraad aan enige inwoners toestemming voor het houden van een collecte ten behoeve van het herstellen van de altaren in de kerk van de Minderbroeders¹⁰². Op 28 december verkochten de erven van Adriaan Huysmans aan het kerkbestuur het voormalig klooster aan de Biest met aanhorigheden voor 6000 francs. Het klooster werd bestemd voor de op dat moment daar wonende paters en broeders en hun opvolgers of andere religieuzen. Dezen waren gehouden het complex te onderhouden en de verschuldigde belastingen te betalen¹⁰³. Op 17 april 1836 werd het klooster officieel heropend¹⁰⁴.

Gedeputeerde Staten van Limburg verklaarden op 15 april 1835 dat de St.-Corneliuskapel te Swartbroek voor wat betreft het beheer van haar goederen onafhankelijk werd van de St.-Martinusparochie en dat Swartbroek een zelfstandige kerkfabriekraad zou krijgen¹⁰⁵.

De gemeenteraad gaf op 4 maart 1837 aan het kerkbestuur toestemming voor het houden van een collecte voor de vergroting van de St.-Rumolduskapel. In verband met de toenemende verering van het kruis was de kapel waar wekelijks mis gelezen werd, te klein geworden. De kosten van de vergroting bedroegen ruim 4000 gulden.

Op 9 augustus besloot de raad gelden beschikbaar te stellen voor de reparatie van het dak van de kerktoeren en het afnemen van het kruis, hetgeen tengevolge van een zware storm in november 1836 noodzakelijk was geworden¹⁰⁶.

Op 2 juli 1838 werd buiten de Maaspoort een nieuwe St.-Mathiaskapel ingezegend en op 8 augustus 1842 werd in de kerk het hoogaltaar geconsacreerd. Op 10 maart 1848 werd in de St.-Rumolduskapel een kruisweg opgericht¹⁰⁷.

Na de afscheiding van België kwam aan iedere bemoeienis van de bisschop van Luik met het Nederlands geworden deel van de provincie Limburg een einde en werd op 2 juni 1840 een apostolisch vicariaat Limburg opgericht. Bij het herstel van de R.K. kerkelijke hiërarchie in Nederland in 1853 werd opnieuw een bisdom Roermond opgericht, dat nu de gehele provincie Limburg omvatte.

Vóór het hoofdaltaar van de St.-Martinuskerk ligt de grafsteen van Philips van Montmorency, graaf van Horn en heer van Weert, die op 5 juni 1568 in Brussel tezamen met Lamoraal van Egmond wegens hoogverraad terecht werd gesteld. Volgens de kroniek van Maria Luyten werd het lijk op 23 juni van dat jaar naar Weert gebracht en in de St.-Martinuskerk begraven. In de grafkelder, die niet exact onder de grafsteen is gelegen, werd een tinnen bus aangetroffen waarin zich het hart van de graaf bevond. De grafsteen, die uit Naamse steen door de in Namen wonende Adolphe Balat was vervaardigd, werd in 1841 geplaatst. De kosten beliepen een bedrag van 3505 francs. Bij Koninklijk Besluit van 15 april 1840 werd een bedrag van f 1.350,- bijgedragen, dat ten laste kwam van de fondsen van de weder in bezit genomen landstroken van Limburg. De resterende f 150,- werden door de kerkfabriek gedragen¹⁰⁸.

Op 4 december 1843 kwamen vier zusters Birgittinessen uit Uden in Weert aan, die een dag later in het voormalige klooster van de Augustinessen in de Maasstraat trokken en daar een klooster vestigden met de naam Maria-Hart. Op 13 oktober 1857 werden de kapel en de klok ingezegend¹⁰⁹.

De kerkfabriekraad besloot op 7 januari 1849 om ter bevordering van de goede orde in de kerk op zon- en feestdagen en bij bijzondere gelegenheden een suisse of stafdrager aan te stellen. De kerkmeesters zouden zorgdragen voor de aanschaf van een gepast kostuum voor de suisse, die een jaarlijkse bezoldiging van 30 gulden zou genieten¹¹⁰.

Hoogkoor met grafsteen van Philips van Montmorency.

In 1850 ontdekte Carl Babeliowsky, een in Weert wonende drukker van Poolse afkomst, in de voorste biechtstoel van het linkerschip van de kerk een paneel met daarachter verborgen een schuifdeur, die toegang gaf tot een smalle wenteltrap die naar een erker leidde. Er werd een kist aangetroffen die gevuld was met zilveren ex-voto's, die daar tijdens de Franse overheersing verborgen waren¹¹.

In oktober 1850 werd aan de Schoolstraat het Huis van 'Onze Lieve Vrouw der Zeven Smarten' gesticht, een van de eerste huizen van de Congregatie van de Broeders der Onbevleete Ontvangenis te Maastricht. De eerste broeders gingen onderwijs geven aan de kinderen van de stadsarmenschool. In 1855 werd de eerste kapel gebouwd, die op 15 september 1856 werd ingezegend. In 1858 stichtten de broeders een pensioonaat voor jongens onder de naam Pensioonaat St.-Louis¹².

Bij de Minderbroeders werd in 1856 de Derde Orde van de H. Franciscus opgericht en in 1860 werd in de kloosterkerk een broederschap van St.-Joseph gesticht¹³.

In verband met de grote afstand tot de kerk en het kerkhof in Weert werden in 1863 in Swartbroek en Tungalroy kerkhoven aangelegd¹⁴.

De bisschop van Roermond stelde op 20 februari 1865 een parochiaal armbestuur in¹⁵. Bij testament van 7 februari 1870 vermaakte Joannes Meyers, op enkele legaten na, zijn roerende en onroerende goederen aan het armbestuur voor de oprichting van een R.K. wees-, armen- en ziekenhuis onder de naam St.-Jans Hospitaal¹⁶.

Bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1866 werd de kerkfabriek van St.-Martinus ontheven van het beheer over de hulpkapel te Tungalroy en werd deze materieel onafhankelijk van deze kerkfabriek. Op 5 augustus werd vervolgens de eerste kerkfabriekraad van Tungalroy geïnstalleerd¹⁷.

Op 29 juni 1867 werd de canonisatie van de Weerter martelaren Hiëronymus en Antonius, die tot de martelaren van Gorkum behoorden, plechtig gevierd¹⁸.

In het jaar 1868 ruilden de zusters Birgittinessen en het kerkbestuur twee huizen, waarna de pastorie verplaatst werd van de Beekstraat naar de Maasstraat. Op 1 maart 1869 werd in de gebouwen van de voormalige pastorie aan de Beekstraat een liefdehuis voor behoeftige arme mannen en vrouwen en voor zieken en wezen opgericht, dat onder leiding stond van de Zusters van Liefde. Op 19 juli werd in de kapel aldaar de eerste mis opgedragen¹⁹.

Op 2 november 1870 werd de uitbreiding van het kerkhof ingezegend en op 3 oktober 1872 was de nieuwe St.-Donatuskapel op Hushoven aan de beurt²⁰.

In de loop van het jaar 1873 werd het kerkdak aan de kant van de Korenmarkt geheel vernieuwd en werd de klokkenstoel in het kleine torentje, die totaal versleten was, vervangen door een nieuwe²¹.

In 1876 vestigden zich aan de Langstraat de zusters Ursulinen, komende uit Dorsten in Westfalen. Op 8 september werd een eerste kapel ingezegend en in juli 1880 werd de definitieve kapel plechtig ingewijd. De zusters stichtten in de loop der jaren velerlei scholen²².

Het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op grond waarvan het kerkbestuur werd samengesteld, werd bij wet van 26 juni 1876 ingetrokken en per 1 januari 1877 buiten

werking gesteld. Op 17 oktober vaardigde de bisschop van Roermond een Algemeen Reglement voor de kerkbesturen in het bisdom Roermond uit, dat op 1 januari 1877 in werking trad en onder meer bepaalde dat het nieuw op te richten kerkbestuur zou bestaan uit de pastoor, die als voorzitter zou optreden, en vier of zes leden, te benoemen door de bisschop, die de titel van kerkmeester zouden dragen. Het kerkbestuur is belast met het beheer van het parochieel vermogen en vertegenwoordigt de parochie in burgerlijke rechtshandelingen. Het kerkbestuur volbrengt zijn taak onder toezicht van de bisschop, aan wie jaarlijks de begroting en rekening ter goedkeuring aangeboden worden en wiens schriftelijke machtiging vereist is voor burgerlijke rechtshandelingen, die het gewone beheer te boven gaan. Naast het medebestuur van de parochie is aan de pastoor de zielzorg over de daartoe behorende gelovigen toevertrouwd, onder gezag van de bisschop, door wie hij wordt benoemd. De pastoor kan bij de uitoefening van de zielzorg door één of meer kapelaans terzijde worden gestaan.

In 1877 kreeg de kerk een nieuwe verguld zilveren monstrans ter waarde van f 2.500,-, die in streng gotische stijl vervaardigd was door de Weerter edelsmid Henri Esser¹²³. In hetzelfde jaar werd weer een klok hergoten door Petit en Fritzen, die Maria heette en 1120 kg woog. Dezelfde klokkengieterij goot in 1898 twee nieuwe klokken voor de kerk. In 1912 werd een der klokken uit 1692, Jezus Maria geheten, hergoten door C. Michaux te Leuven¹²⁴.

Het kerk- en gemeentebestuur sloten in juni 1882 een overeenkomst waarbij het gemeentebestuur zich verplichtte op eigen kosten de vleeshal te slopen aan de zuidzijde van de toren, terwijl het kerkbestuur op eigen kosten het vermoedelijk in 1652 gebouwde woonhuis aan de noordzijde van de toren zou slopen¹²⁵.

Door Michaux in 1912 hergoten klok "Jezus Maria".

In 1883 werd in de kerk een kruisweg opgericht, alsmede een altaar van het Allerheiligste Hart. Een jaar later werd het altaar van de H. Jozef vernieuwd. Het voormalige gravenkoortje, bergplaats van vaandels en kaarsen, was zeer vervallen en dichtgemetseld met een muur, waarin een deurtje was aangebracht. Het koortje, waarin ook een schoorsteen was, werd tot kapel gerestaureerd en gewijd aan de twee Weerter martelaren. Op 9 augustus werden in aanwezigheid van de bisschop de beelden van Antonius en Hiëronymus van het Franciscanenklooster naar de St.-Martinuskerk overgebracht¹²⁶.

In de jaren 1885 en 1886 vonden er veel bouw- en inrichtingsactiviteiten plaats. In 1885 werd het altaar van de H.H. Crispinus en Crispinianus opgeknapt en in 1886 de preekstoel. Er werd een nieuwe sacristie gebouwd, waartoe in de zomer van 1886 de oude kapel achter het koor werd afgebroken. In de kerstnacht van

Bijlage van het Kanton Weert in verband met de verhoging van de toren 1887-1889.

1886 werden in de kerk nieuwe lampen ontstoken en vóór Pasen werden twee nieuwe godslampen opgehangen. In 1886 werden ook de voorgevels en het onderstuk van de toren hersteld, waar het woonhuis en de vleeshal tegenaan hadden gestaan¹²⁷.

In de periode 1887-1889 werd de toren van de St.-Martinuskerk naar plannen van architect Kayser uit Venlo met een houten spits en een kruis verhoogd tot ca. 104 meter. Vanwege het dreigende instortingsgevaar bij stormen moest in 1906 op advies van de rijksarchitect P.J. Cuypers het kruis met ca. 7 meter ingekort worden en moest ook het gewicht belangrijk verminderd worden door het verwijderen van verschillende ornamenten. Toch behield het geheel nog een hoogte van ca. 97 meter¹²⁸.

In 1897 werd opgericht of wederopgericht de Kleine Congregatie, genoemd St.-Aloysius Congregatie, tot geestelijke steun van de toekomstige mannen in de beslissende leeftijd van 13-16 jaren. Reeds in 1890 werd een genootschap tot Voortplanting des Geloofs vermeld en in 1908 een aartsbroederschap van de Vereniging van Christelijke Moeders¹²⁹.

Bij gelegenheid van het gouden priesterfeest van pastoor-deken Custers schonken de parochianen in 1898 twee torenklokken van 1050 en 750 kg, die de namen kregen van Godefridus en Wilhelmina, en op 15 augustus gewijd werden. Verder kwam er nog een kleine klok, Cornelius genaamd, voor de in aanbouw zijnde St.-Jozefskapel van de Jongerencongregatie aan de Wal, die op 19 maart 1899 werd ingewijd¹³⁰.

In april 1905 werd een aartsbroederschap van het H. Hart van Jezus opgericht en werd in de St.-Donatuskapel op Hushoven een kruisweg plechtig ingezegend. Een jaar later kreeg de St.-Sebastianuskapel op Laar eveneens een kruisweg. In de periode 1910 tot en met 1921 volgden nog de St.-Odakapel, Moeselkapel, St.-Antoniuskapel en St.-Jobskapel¹³¹.

In de jaren 1907 en 1908 werden de bovenstukken van het altaar van O.L. Vrouw en van het Sacramentsaltaar, die totaal vermolmd waren, afgebroken en werden in elk van de beide koren zes nieuwe gebrandschilderde ramen aangebracht¹³². In 1912 werd een nieuw Maria-altaar geplaatst, vervaardigd in het atelier van Jos Thissen te Roermond¹³³.

In 1909 werd het kerkhof wederom vergroot en werd om de uitbreiding een muur geplaatst. De inzegening van het nieuwe gedeelte had plaats op 22 september¹³⁴.

Op 11 juni 1912 scheurde tijdens het luiden de grote klok uit 1692, die 1745 kilo woog. Omdat hergieting noodzakelijk was, werd zij op 28 augustus naar de Fa. Michaux te Leuven gebracht. Op 16 oktober werd zij hergoten en toen zij op 25 november weer in Weert kwam, woog zij 1766 kilo. De wijding vond plaats op 1 december. De gehele operatie had ruim 2000 francs gekost¹³⁵.

Het luiden der klokken door bureu werd met ingang van 1 april 1915 afgeschaft. Het luiden geschiedde voortaan door vijf vast aangestelde klokkenluiders.

Op 16 juli 1915 werd gestart met de aanleg van centrale verwarming in de kerk en kwam bij het graven van de kelder naast de sacristie een massa doodsbeenderen voor de dag, karren vol, die daar ter plaatse opgeslagen lagen. Zij werden in een kuil op het kerkhof aan de Molenpoort geborgen, terwijl een deel van de aarde over het kerkhof verspreid werd. Boven de kelder werd een bergplaats gebouwd.

In oktober 1916 werd de kapelanie in de Schoolstraat weer in goede staat gebracht. Deze kapelanie was vele jaren lang het woonhuis geweest van de oudste kapelaan, die het gratis bewoonde en alle onderhoudskosten moest betalen. In het vooruitzicht van een pastoorbenoeming bleven zij meestal in gebreke om de nodige reparaties te laten verrichten, waardoor het huis in een slechte staat was komen te verkeren. In de loop der jaren werden de reparaties verricht door het kerkbestuur en moest de bewoner jaarlijks de rente van het geleende kapitaal aan de kerk betalen. In de laatste jaren was wederom verwaarlozing opgetreden en om herhaling te voorkomen was nu bepaald dat de kapelanie uitsluitend eigendom van de kerk was en op één lijn stond met de andere huizen die de kerk bezat, en dat zij alleen, en niet meer de oudste kapelaan, de beschikking en het beheer erover had. Alle rechten die de kapelaan eertijds kon doen gelden, waren vervallen. Om hem enigszins schadeloos te stellen zou hem jaarlijks als geestelijke koster de som van f 100,- uitbetaald worden. In oktober 1916 werd de kapelanie bewoond door de jongste kapelaan die een jaarlijkse huur van f 150,- betaalde.

Op verzoek van pastoor-deken Haenen gaf de bisschop op 29 augustus 1917 opdracht een nieuwe parochie voor te bereiden, die Altweert, Keent en Moesel zou moeten omvatten. Op 22 november werd een vergadering gehouden met de kapelmeesters van die gehuchten en de voornaamste bewoners. De meesten waren voorstander van het plan en de parochie zou op Keent moeten komen, omdat daar de school voor de drie gehuchten gelegen was. De komende jaren gebeurde er weinig en in 1924 liet men het idee varen om op Keent een nieuwe kerk te bouwen. Men gaf de voorkeur aan een plaats op de heide waar een nieuw dorp in ontwikkeling was. Op 19 september besloot

De gepleisterde pilaren vóór 1921.

de gemeenteraad voor de bouw van een noodkerk aldaar het op de Vogelsbleek geborgen hout af te staan en gedurende tien jaar een jaarlijkse toelage van f 800,- te verlenen aan de pastoor of rector van de parochie. Op 22 september werd de bouw van de noodkerk aangenomen door Hubert Adriaens voor de som van f 6.260,-, en op 24 februari 1925 werd de noodkerk plechtig ingezegend¹³⁶.

In 1920 was men van plan om het hoofdkoor van de St.-Martinuskerk weer in de oude gotische stijl terug te brengen, doch vertegenwoordigers van Monumentenzorg oordeelden dat dit niet mocht gebeuren, omdat het bestaande neoklassieke koor een waar meesterwerk was. De gele kleur in de kerk werd afgekeurd. Wanneer de kerk niet beschilderd werd, moest ze helemaal wit gekalkt worden. De pilaren en kapitelen moesten van het pleisterwerk ontdaan worden en in de natuurlijke steen hersteld worden. Met het verwijderen van de kalklaag op de pilaren, die in 1849 was aangebracht, werd op 6 juni 1921 gestart en op 21 september was het werk klaar. In 1923 werd de kerk gewit¹³⁷.

Bij de Minderbroeders werd in 1920 een Erewacht van het H. Hart opgericht en in 1922 werd achter in de paterskerk een altaar ter ere van de Weerter martelaren geplaatst¹³⁸.

Op 28 augustus 1921 vond op het Julianaplein de onthulling en intronisatie van het H. Hartbeeld plaats, dat door Falize was vervaardigd. In 1934 werd het beeld verplaatst naar de middenberm van de Emmasingel, waar het nu nog staat¹³⁹.

In 1924 werd door de Gebr. Vermeulen het orgel veranderd. In 1942 bouwden zij een nieuw orgel met gebruikmaking van een groot deel van het pijpwerk van het oude orgel. Het orgel werd gemaakt naar het principe van de Duitse orgelbouwer J. Klais uit Bonn¹⁴⁰.

Met ingang van 1 oktober 1926 werd op verzoek van de kapelaans een nieuwe regeling getroffen inzake het begraven der doden. Tot dusver was het de gewoonte dat de geestelijken de lijkstoet alleen naar het kerkhof vergezelden bij kerklijken 1ste, 2de of 3de

klas, en niet bij 'burgerlijken'. Voortaan zou ook bij alle burgerlijken één priester aanwezig zijn, de hebdomadarius, die de slotgebeden op het kerkhof zou verrichten, hetgeen ook bij armenlijken het geval zou zijn¹⁴¹.

In 1912 was op Moesel een gebouwtje, dat gediend had als centrifuge maar als zodanig opgeheven was met de bouw van de melkfabriek aan de Maaspoort, ingericht tot kapelletje ter ere van O.L. Vrouw van Lourdes. Ondanks bezwaren van de bisschop besloot kapelmeester Jean Beelen tot de bouw van een nieuwe kapel, die op 11 september 1927 werd ingezegend¹⁴². In 1931 bestond er een broederschap van het Liefdewerk van O.L. Vrouw van Lourdes¹⁴³.

In september 1929 werd het Missiekruis dat zich aan de St.-Rumolduskapel bevond, overgebracht naar de St.-Martinuskerk om te voorkomen dat het nog verder aan alle weersgesteldheden blootgesteld zou worden. Een protestschrijven van buurtbewoners aan de bisschop leverde geen resultaat op.

Het kerkbestuur besloot in 1928 op verzoek van de bisschop tot de stichting van een school op Altweeterheide en het ondernemen van stappen tot omzetting van de bestaande openbare scholen in bijzondere scholen. Op 11 november 1930 werden alle lagere scholen die voorheen openbaar waren geweest, plechtig ingewijd. Er werd een St.-Canisius-Comité ingesteld ter behartiging van de belangen van het bijzonder onderwijs.

In 1931 werd voor de nieuw te vormen parochie op Keent een terrein gekocht voor de bouw van een pastorie en noodkerk, en later de definitieve kerk. Een tweede terrein werd in een later stadium aangekocht om ingericht te worden als kerkhof. Op 22 mei 1932 werd de noodkerk ingezegend en enkele weken later kon de eerste pastoor geïnstalleerd worden.

In de loop van 1932 werd het rectoraat Swartbroek tot parochie verheven en aan het einde van het jaar werd een begin gemaakt met de bouw van een noodkerk en pastorie te Vrakker voor de buurtschappen Boshoven, Vrakker en Hushoven. Op 13 juni 1933 werd de noodkerk gewijd en in juli werd de pastoor geïnstalleerd. In augustus werd het rectoraat Tungalroy tot parochie verheven, en de bisschop gaf opdracht om de oprichting van een afzonderlijke parochie te Altweeterheide voor te bereiden. In 1934 werd Altweeterheide een rectoraat en in 1937 parochie¹⁴⁴.

Op 30 december 1933 sloten kerk- en gemeentebestuur een overeenkomst inzake het eigendomsrecht op de toren, zulks ter beëindiging van de bestaande geschillen en ter voorkoming van mogelijke rechtsconflicten. De toren zou voortaan in volle eigendom toebehoren aan het kerkbestuur, terwijl het torenuurwerk eigendom van de gemeente zou blijven. Het onderhoud van de toren kwam voor rekening van het kerkbestuur en dat van het uurwerk voor rekening van de gemeente¹⁴⁵.

De gemeente ging in 1935 over tot de sloop van het St.-Mathiaskapelletje aan de Maaspoort. Voor zijn toestemming kreeg het kerkbestuur een bedrag van f 300,- dat bestemd zou worden voor de nieuwe parochie op Leuken, die in 1938 werd opgericht.

Toen Weert in maart 1938 aangewezen werd als garnizoensstad, werd de benedenzaal van het St.-Jozefsboulevard ingericht als voorlopig R.K. Militair Tehuis. In 1940 werd voor een bedrag van f 10.750,- een huis met tuin aangekocht, dat in de toekomst R.K. Militair Tehuis zou worden.

De ravage na de val van de torenspits op 14 november 1940.

In de vroege morgen van 14 november 1940 waaide tijdens een hevige storm de torenspits van de St.-Martinuskerk om en sleurde in zijn val een der vier pinakels en een gedeelte van de balustrade mee. De pinakel viel door het gewelf en veroorzaakte een gat in de vloer van de kerk. Een gedeelte van de spits viel op hotel De Vesper dat ernstig werd beschadigd. Eén hotelgast raakte daarbij gewond. In verband met de ravage in de kerk werden missen gelezen in de St.-Jozefskapel en in de kapellen van het St.-Jans Gasthuis, het Bisschoppelijk College en de paters van de H. Geest¹⁴⁶. In 1940 en 1941 werden daken, gewelven en vloer hersteld, terwijl de toren provisorisch gerepareerd werd¹⁴⁷.

Vanuit Valkenburg kwamen in 1941 enkele paters Oblaten met studenten in Weert, waar zij in het parochiehuus en de kapel van het oude gasthuis enkele kamers betrokken. Later kwamen nog andere studenten naar Weert, die onderdak vonden bij burgers, bij de paters Franciscanen en bij de paters van de H. Geest. Op 1 december 1945 vertrokken de Oblaten uit Weert¹⁴⁸.

In april 1944 werd te Laar een nieuwe parochie opgericht. Als hulpkerk werd de bestaande kapel ingericht, die iets werd vergroot. In 1949 kreeg ook het Molenveld een eigen parochie¹⁴⁹.

Tijdens de oorlog werden op last van de Duitsers drie klokken uit de kerk weggehaald, twee uit de toren en één uit het torentje boven het Sacramentsaltaar. De laatste werd na de bevrijding terugbezorgd, zij het zonder klepel. De klokken van vóór 1700 bleven

behouden, omdat zij voorzien waren van de letter M en onder de term 'Monument' vielen. Op 18 december 1949 werden twee nieuwe klokken geconsacreerd, die door Petit en Fritzen vervaardigd waren en een gewicht hadden van 2800 en 850 kilo. Zij droegen de namen 'Maria' en 'Alphonsus'. Er hingen nu weer vier klokken in de toren¹⁵⁰.

In de loop van het jaar 1949 werden diverse bouwkundige voorzieningen in en rond de kerk uitgevoerd: het zangerskoor werd zodanig vergroot dat het 150 personen plaats kon bieden, de ijzeren hekken naast de toren werden verwijderd waarna twee zij-ingangen gemaakt werden, de klokkenstoel werd vernieuwd en de daken werden hersteld¹⁵¹.

In oktober 1949 werd het Weerter land opgeschrikt door het bericht dat in een boom langs de Maaseikerweg onder Tungelroy Maria verschenen zou zijn aan een 18-jarige jongen. Het bericht lokte vele gelovigen van heinde en verre, uit binnen- en buitenland, naar de Maaseikerweg, soms zelfs 30000 op één avond. Toen de 'verschijning' door de kerkelijke autoriteiten niet werd erkend, verdween de belangstelling.

In 1952 werd het oude koetshuis in de achtertuin van de pastorie aan de Maasstraat afgebroken en werd ter plaatse een nieuwe woning voor de koster gebouwd¹⁵².

Op 19 augustus 1954 werd het rectoraat van de H. Hiëronymus Kerkleraar op de Biest opgericht, waarvan de naam in 1963 werd veranderd in H. Franciscus van Assisië. In de zestiger jaren werden de laatste drie parochies in Weert opgericht: op 19 juni 1962 De Goede Herder te Groenewoud, op 25 februari 1964 De Verzen Christus te Moesel en op 1 februari 1966 ten slotte werd het rectoraat op de Biest tot parochie verheven¹⁵³.

In 1951 was een prijsvraag uitgeschreven tot herbouw van de kerktoren. Uit veertig inzendingen koos de jury in 1952 het ontwerp van architect Th.G. Verlaan uit Berkum bij Zwolle. In oktober 1958 werd overgegaan tot de uitvoering van het bekroonde plan van Verlaan en op 21 februari 1960 kon de voltooiing van de toren gevierd worden. De toren had ook een carillon met 39 klokken gekregen¹⁵⁴, dat in 1966 gereviseerd werd¹⁵⁵.

Op 17 april 1971 werd een stichting Martinus Monument in het leven geroepen die zich ten doel stelde het in stand houden en voor de stad Weert bewaren van de St.-Martinuskerk. De stichting ging direct voortvarend aan het werk, zodat reeds in juni 1975 gestart kon worden met een algehele restauratie van de kerk. Tijdens de beginperiode van deze restauratie werden bijzondere gewelsschilderingen uit de vijftiende en zestiende eeuw ontdekt, die eveneens restauratie behoefden. Tevens werd de gelegenheid aangegrepen om ook de kunstvoorwerpen in de kerk en het kerkmeubilair te restaureren. De totale restauratiekosten bedroegen 5,4 miljoen gulden. Op zondag 3 februari 1980 vond de feestelijke heringebruikname van de kerk plaats¹⁵⁶. In 1975 was ook de sacristie verplaatst en was in de voormalige sacristie een dagkapel ingericht.

In 1973 werden het klooster van de broeders en het pensionaat St.-Louis in de Schoolstraat opgeheven. De nog in Weert verblijvende broeders vertrokken naar hun klooster in Maastricht¹⁵⁷. In 1989 moest het klooster van de Ursulinen in de Langstraat zijn deuren sluiten.

Op 19 maart 1987, op de naamdag van St.-Jozef, werd in de kerk een nieuw St.-Jozefsaltaar ingewijd, dat in de plaats was gekomen van het oorspronkelijke altaar van het timmermansgilde, dat het altaar ook financierde. Het altaar werd ontworpen en vervaardigd door pater Mathot¹⁵⁸.

De minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur plaatste de St.-Martinuskerk in 1989 op de zogenaamde 'lijst van top 100', een lijst van objecten van bijzondere cultuur-historische waarde. De op deze lijst geplaatste monumenten krijgen extra bescherming tegen oorlogsgevaar en rampen¹⁵⁹.

Op de begraafplaats werd in december 1991 een nieuwe ingang aan de Penitentenstraat in gebruik genomen en werd een columbarium ingezegend dat 150 nissen telde voor het plaatsen van urnen. In 1995 werd de begraafplaats verbeterd en uitgebreid¹⁶⁰.

Op 3 oktober 1992 werd de nieuwe beiaard officieel aan het kerkbestuur overgedragen en vond het eerste beiaardconcert plaats. Met de vier nieuwe klokken is het klokkenspel met een gewicht van 14 ton het grootste van de beide Limburgen. Naast de vier luidklokken, waarvan de oudste het jaartal 1376 vermeldt, en de 39 klokken die in 1959-1960 werden toegevoegd, telde de toren op dat moment 47 klokken¹⁶¹.

Op 28 mei 1996 werden opnieuw vier klokken in de toren gehangen. Het betrof een vervanging van twee klokken en een uitbreiding met twee klokken. De zwaarste klok weegt nu 4000 kilo¹⁶².

Intussen had de lantaarnopbouw van de toren in 1993 een grote opknapbeurt gekregen en had de toren lange tijd in de steigers gestaan¹⁶³.

Op 13 september 1996 werd het gildealtaar van stadsschutterij Sinte Catharina 1480 naar Kinrooi gebracht om aldaar een grondige restauratie te ondergaan en de ontbrekende delen te laten reconstrueren. In november 1997 werd het vernieuwde altaar in de kerk ingezegend¹⁶⁴.

Doordat de gewelfschilderingen in de kerk sterk verontreinigd zijn en los begonnen te raken van de ondergrond, is restauratie dringend noodzakelijk geworden. De restauratie van acht glas-in-loodramen, die eveneens noodzakelijk was geworden, is in de loop van 1998 voltooid¹⁶⁵.

De leden van de heropgerichte broederschap van O.L. Vrouw in actie.

Het laatste decennium wordt ook gekenmerkt door het invoeren of weder invoeren van tal van activiteiten op religieus terrein, zoals sacramentsprocessie (1989), Maria-lichtprocessie (1992), kermismis (1994), broederschap van O.L. Vrouw (1996) en driekoningstoet (1997).

Noten

1. WEERD, H. VAN DE. Het landdekenaat Eyck. Maaseik, z.j., 186-187. Overdruk uit Maandschrift Limburg.
2. CARIS, ERIK. De Martinuskerk in Weert... een onderzoek naar de bouwgeschiedenis. Doctoraalscriptie. Nijmegen, 1991, 88-89.
3. Rijksarchief Limburg Maastricht (RAM). Archieven kapittel van St. Servaas, inv.nr. 885.
4. RAM. Archieven kapittel van St. Servaas, inv.nr. 886.
5. HENKENS, J. De klokken van de St. Martinus, in: Katholiek Bouwblad Jrg. XVIII nr. 16, 12 mei 1951, 246.
6. HABETS, JOS. Geschiedenis van het bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze gewesten zijn voorafgegaan. Eerste deel. Roermond, 1875, 367.
7. Gemeentearchief Weert (GAW). Archief parochie St. Martinus Weert (APM). inv.nr. 116.
8. De Maasgouw 16 (1894), 78.
9. GAW. Oud-administratief archief van Weert tot 1795 (OAW), inv.nr. 682.
10. GAW. OAW, inv.nrs. 28 en 2969, en HABETS, JOS. Geschiedenis van het bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze gewesten zijn voorafgegaan. Derde deel. Roermond, 1892, 691-692.
11. GAW. OAW, inv.nrs. 694, 698 en 703; CARIS. De Martinuskerk, 78, en W. BEELEN en E. CARIS. De zestiende-eeuwse bouwcampagnes aan de Weerter Martinuskerk, in: De Maasgouw 114 (1995), 137-148.
12. HABETS III, 696-697, en AURELIUS POMPEN. Jacob de eerste, graaf van Horne, in: PSHAL 40 (1904), 115-119, 123.
13. GAW. Oud-rechterlijk archief van Weert 1400-1796 (ORW), inv.nrs. 4703, f. 15, 17, 36; 4704, f. 6.
14. GAW. APM, inv.nr. 11.
15. Wieërter Almenak 1985. Portret van Wieërt. Deel 9: Kloësters en pensjenaate. Weert, [1984].
16. GAW. ORW, inv.nr. 4705, f. 1, 6, en G.C.A. JUTEN. Beneficiënljsten in de landdekenaten Susteren, Maeseck en Wassenberg 1476-1555, in: PSHAL 61 (1925), 80-81.
17. DOPPLER, P. Verzameling van charters en bescheiden betreffende het Vrije Rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht, in: PSHAL 69 (1933), 196.
18. SMEETS, STAN. Spreekende stenen in de St. Maartens-Kerk te Weert, in: De Maasgouw 66 (1947), 81-82.
19. De Maasgouw 21 (1899), 21.
20. HABETS, JOS. Aanteekeningen over de opkomst der hervorming te Susteren en omstreken 1527-1535, in: PSHAL 15 (1878), 202.
21. Venner, J.G.C. De beeldenstorm in Weert en Wessem, in: PSHAL 143 (1982), 260-262.
22. Chroniek van de heerlijkheid Weert, getrokken uit de stadsrekeningen, charters en andere oorspronkelijke bescheiden, in: PSHAL 29 (1892), 164.
23. VENNER, 270.
24. GAW. OAW, inv.nr. 324.
25. HABETS, JOS. Geschiedenis van het bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze gewesten zijn voorafgegaan. Tweede deel. Roermond, 1890, 84-101, en VENNER, 269-279.
26. MUNIER, W.A.J. Historische atlas van Limburg en aangrenzende gebieden. II Serie kerkhistorische kaarten. Kerkelijke circumscriptionen van (de tegenwoordige provincie) Limburg en de gebieden (1559-1801). Assen/Amsterdam, 1976, 3, 11-13, en HABETS III, 131-133.
27. HABETS II, 84-101, en VENNER, 269-279.
28. SLOOTS, CUNIBERTUS. De "Weertse" Aldenborch, in: De Maasgouw 61 (1941), 75-76, en HABETS II, 84-101.
29. BEUNINGEN, P.TH. VAN. Wilhelmus Lindanus als inquisiteur en bisschop. Assen, 1966. 252.
30. HABETS II, 84-101.
31. Wieërter Almenak 1985.
32. GAW. APM, inv.nr. 11.
33. GAW. OAW, inv.nr. 2952, en J. HENKENS. Klokken St. Martinus, 246-247.
34. GAW. OAW, inv.nr. 755.
35. WELY, DANIEL VAN. Horne en de Minderbroeders. Herinneringen uit het verleden van het Weertse Minderbroedersklooster. Weert, 1961, 29, en Gratias. Kort Relas over Vijfhonderd Jaar Geschiedenis van het Franciscanenklooster te Weert. [Weert], [1961].
36. GAW. APM, inv.nr. 11.
37. GAW. OAW, inv.nrs. 1556, fol. 139, en 2986.
38. GAW. ORW, inv.nrs. 4716, f. 4 en 4717, f. 24.
39. GAW. OAW, inv.nr. 2946.
40. POMPEN, 123-124.

41. HABETS III, 688.
42. SLOOTS, CUNIBERTUS. Haga Mariana, Bisschoppelijk College Weert, 1648-1948. 300 Jaren onderwijsgeschiedenis. Roosendaal, 1948, 64.
43. HEYER, MARC. "Schuilkerken" in het Weerter bos, in: De Maasgouw 70 (1951), 45-47, en S.H. WINKELMOLEN. Budel en Cranendonck, voorheen en thans. Budel, 1960, 111.
44. HENKENS, J. Een "grenskerker"-monument in Weert, in: De Maasgouw 75 (1956), 53.
45. GAW. APM, inv.nr. 11.
46. WELY, DANIEL VAN. Liber Recommendationis Conventus Werthensis O.F.M. Weert, 1961, 32.
47. GAW. APM, inv.nr. 11
48. GAW. APM, inv.nr. 11. De lycop of lijfkoop was een percentage van de koopsom die de koper bij het sluiten van de koop moest betalen als drinkgeld.
49. HABETS III, 713-714, en Wieërter Almenak 1985.
50. HAANEN, EMILE. De testamenten van Jan van der Croon en Jan van Werth, in: Weert in woord en beeld. Jaarboek voor Weert 1987, 120-121.
51. GAW. OAW, inv.nr. 2985.
52. GAW. APM, inv.nr. 121.
53. GAW. OAW, inv.nr. 2961.
54. De pastoor stelde aanvankelijk een aanbeveling van twee of drie personen op, waaruit schout en schepenen een kerkmeester benoemden. Sinds een uitspraak van het hof van Gelre van 20 januari 1711 echter doet de pastoor aan de magistraat een bindende voordracht en wordt de kerkmeester door de schout beëdigd (GAW. OAW, inv.nrs. 2897 en 2898).
55. HABETS III, 378-380.
56. QUAEDEVLIËG, GERARD. Bijdrage tot de geschiedenis van de orgelbouw in Limburg, in: PSHAL 102 (1966), 132-133.
57. HABETS III, 380.
58. MOSMANS, A.G.J. Protestanten te Weert in de tweede helft der 17de eeuw, in: De Maasgouw 66 (1947), 5-7.
59. FLAMENT, 181.
60. SLOOTS, 75-76.
61. GAW. APM, inv.nrs. 122. 126 en 127.
62. GAW. APM, inv.nr. 11, en GAW. OAW, inv.nr. 2947.
63. GAW. APM, inv.nr. 11.
64. M.H. Opschrift der kapel van St. Antonius-Abt te Alt-Weert, in De Maasgouw 46 (1926), 58.
65. GAW. APM, inv.nr. 1269, en GAW. OAW, inv.nr. 1, fol. 194.
66. HOUBEN, D. De St. Martinuskerk, in: Jaarboek Bisschoppelijk College II (1950), 100-101.
67. GAW. OAW, inv.nr. 2949.
68. HABETS III, 380-381. In de opsomming staat de St.-Luciakapel op Vrakker ten onrechte niet vermeld.
69. GAW. APM, inv.nr. 1, en GAW. OAW, inv.nrs. 3, fol. 44-50, 2908 en 2948 t/m 2951.
70. HENKENS. Klokken St. Martinus, 247.
71. FLAMENT, 191.
72. GAW. APM, inv.nr. 128.
73. HAANEN, EMILE. Hoe dat Swartbroeck den rector bekoomen heeft of de stichting van een rectoraat en rectorij in de 18e eeuw, in: Weert in woord en beeld. Jaarboek voor Weert 1986, 103-128, en GAW. Aanwinsten documentatie nr. 213. Dagboek Joannes Moonen.
74. AA, A.J. VAN DER. Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden. Deel 12. Gorinchem, 1849. Reprint Zaltbommel, 1980, 202.
75. Chroniek der stad Weert van 1784 tot 1802, geschreven door den ooggetuige Lambertus Goofers, in: PSHAL 25 (1888), 367.
76. HABETS II, 222.
77. WELY, DANIEL VAN. Kerkhof-kwesties te Weert in de jaren 1784-1787, in: De Maasgouw 73 (1954), 90-92.
78. GOOSSENS, J.H.W. Begrafenislijst van het klooster Mariawijngaard te Weert (Niet-kloosterlingen) 1548-1779, in: De Maasgouw 16 (1894), 21-22.
79. GAW. APM, inv.nr. 1376, en Chroniek Goofers, 367-370.
80. GAW. OAW, inv.nr. 4, fol. 83-83.
81. HENKENS, J. Bouwgeschiedenis van de St. Martinuskerk te Weert, in: De Maasgouw 87 (1968), 42, en GAW. OAW, inv.nr. 5, fol. 27.
82. HAENEN, HUBERT. Sint Martinuskerk. Weert, 1979, 34.
83. HABETS, JOS. en W. GOOSSENS. Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze gewesten zijn voorafgegaan. Vierde deel. Roermond, 1927, 163-165.
84. SPEE, A.F. Het Kanton Weert tijdens de Franse overheersing. Een lokale bestuursanalyse ten tijde van het Directoire (1795-1799). Weert, 1991, 71.

85. RAM. Archieven van het arrondissement Maastricht en van het departement van de Nedermaas (1794-1814), inv.nr. 771.
86. HABETS IV, 57-64.
87. SLOOTS, 77, en HABETS III, 696-697.
88. HABETS III, 691-692, en FLAMENT, 200-201.
89. HABETS III, 688, en FLAMENT, 208.
90. HABETS III, 713-714, en FLAMENT, 207.
91. HABETS IV, 57-64, RAM. Archieven van het arrondissement Maastricht en van het departement van de Nedermaas (1794-1814), inv.nr. 4291, en GAW. APM, inv.nr. 760.
92. GAW. Nieuw-archief der gemeente Weert 1795-1920 (NAW), inv.nr. 1802.
93. MUNIER, W.A.J. Het concordaat van Napoleon en de opheffing van het oude bisdom Roermond, in: PSHAL 98-99 (1962-1963), 147-214.
94. HABETS IV, 167-174, en GAW. APM, inv.nr. 708.
95. HABETS IV, 163-165.
96. GAW. APM, inv.nr. 708.
97. GAW. NAW, inv.nr. 1792.
98. GAW. APM, inv.nrs. 121, 130, 132, 136, 137, 140, 142, 143, 145 t/m 148 en 151.
99. GAW. APM, inv.nrs. 708 en 1290.
100. GAW. APM, inv.nrs. 708 en 760.
101. HABETS IV, 267-271.
102. GAW. NAW, inv.nr. 8.
103. GAW. APM, inv.nrs. 708 en 1311. Betaling van de 6000 francs heeft in werkelijkheid niet plaatsgevonden, omdat de voorzaten van de verkopers het klooster destijds hadden gekocht met geld, afkomstig van collecten onder de burgers, en er zelf geen geld ingestoken hadden. In 1936 verkocht het kerkbestuur het complex aan de Sint Franciscus Stichting te Maastricht.
104. FLAMENT, 209.
105. GAW. APM, inv.nr. 718; GAW. NAW, inv.nr. 1842 en GAW. Archief parochie St. Cornelius Swartbroek, inv.nrs. 62 en 202.
106. GAW. NAW, inv.nr. 8, en GAW. APM, inv.nr. 708.
107. GAW. APM, inv.nr. 1.
108. GAW. NAW, inv.nr. 1817.
109. GAW. APM, inv.nr. 1.
110. GAW. APM, inv.nr. 709.
111. Maas- en Roerbode 20 februari 1960 en de Volkskrant 23 juli 1960.
112. St. Louis Weert 1858-1933. [Weert], [1933].
113. Gratias. Kort Relaaas over Vijfhonderd Jaar Geschiedenis van het Franciscanenklooster te Weert. [Weert], [1961].
114. GAW. APM, inv.nr. 1.
115. GAW. APM, inv.nr. 1937.
116. GAW. APM, inv.nr. 1938.
117. GAW. Archief parochie St. Barbara Tungelroy, inv.nr. 29.
118. FLAMENT, 210.
119. GAW. APM, inv.nrs. 1 en 1294.
120. GAW. APM, inv.nr. 1.
121. GAW. APM, inv.nrs. 1 en 1228, en GAW. NAW, inv.nr. 1820.
122. GAW. APM, inv.nrs. 1 en 2.
123. GAW. APM, inv.nr. 1.
124. HENKENS. Klokken St. Martinus, 247.
125. GAW. OAW, inv.nr. 555, en APM, inv.nrs. 2 en 1229.
126. GAW. APM, inv.nr. 2, en G. HOUBEN. De St. Martinuskerk, in: Jaarboek Bisschoppelijk College II (1950), 101-102.
127. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 1230, en GAW. NAW, inv.nr. 1821.
128. GAW. APM, inv.nrs. 2, 1255 en 1256; GAW. NAW, inv.nr. 1822, en HENKENS, J. Bouwgeschiedenis van de St. Martinuskerk te Weert, in: De Maasgouw 87 (1968), 45.
129. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 150 t/m 152.
130. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 1325, en GAW. NAW, inv.nr. 1863.
131. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 102 t/m 107.
132. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 1226, en Het Kanton Weert 27 oktober 1906.
133. GAW. APM, inv.nr. 1277, en HAENEN, 14.
134. GAW. APM, inv.nrs. 2, 1379 en 1380.
135. GAW. APM, inv.nrs. 2 en 1284.
136. GAW. APM, inv.nr. 2.

137. GAW. APM, inv.nr. 2, en Het Kanton Weert 10 juni 1921 en 17 juni 1921.
138. Gratias.
139. GAW. APM, inv.nr. 2.
140. QUAEDVLIËG, 163-164.
141. GAW. APM, inv.nr. 2.
142. GAW. APM, inv.nrs. 2, 1317 en 1318.
143. GAW. APM, inv.nr. 153.
144. GAW. APM, inv.nr. 2.
145. GAW. APM, inv.nr. 1258.
146. GAW. APM, inv.nr. 2.
147. GAW. APM, inv.nrs. 1237 en 1263.
148. GAW. APM, inv.nr. 2, en Wieërter Almenak 1985.
149. GAW. APM, inv.nr. 2.
150. GAW. APM, inv.nr. 1286, en HENKENS. Klokken St. Martinus, 247.
151. GAW. APM, inv.nr. 3.
152. GAW. APM, inv.nrs. 3 en 1353.
153. Analecta voor het bisdom Roermond 1954, 1962, 1963, 1964, 1966.
154. GAW. APM, inv.nrs. 713, 1264, 1287 en 1288, en HENKENS, J. Bouwgeschiedenis, 46-49.
155. GAW. APM, inv.nr. 1289.
156. GAW. Archief stichting Martinus Monument, inv.nrs. 7, 22-25, 34-35, 38-45.
157. Wieërter Almenak 1985.
158. De Limburger 20 maart 1987.
159. De Limburger 30 mei 1989.
160. Land van Weert 20 november 1991, 11 december 1991 en 5 juli 1995.
161. Het Land van Weert 30 september 1992.
162. Stadsblad Op de Keper 28 mei en 4 juni 1996.
163. De Limburger 27 mei 1993 en 22 oktober 1993.
164. De Trompetter 11 september 1996 en 2 april 1997.
165. De Limburger 15 februari en 10 maart 1995.